

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

ธรรมทีปย์บรรเลง ๑

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

ธรรมทิพย์บรรเลง ๑
วันศุกร์ที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐
ณ สโมสรทหารบก กรุงเทพมหานคร

วันนี้ก็เป็น ณ กาลครั้งหนึ่ง เป็นครั้งหนึ่งที่มีประโยชน์มาก เพราะเหตุที่เราได้มีโอกาสร่วมกันศึกษาพระธรรมเพื่อดำรงรักษาพระศาสนา ซึ่งยากแสนยากที่จะเข้าใจคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ทุกคนมีความอดทน มีความเพียรที่จะค่อย ๆ เข้าใจพระธรรม และดำรงรักษาความถูกต้องไว้เพื่อไม่ให้สูญหาย

ก่อนอื่นต้องระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยว่า ถ้าไม่มีการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะไม่มีแต่ละคำซึ่งได้ยินได้ฟังสืบทอดกันมาจนถึง ณ วันนี้ ซึ่งถ้าไม่ได้ฟังเลย ใครก็คิดไม่ถึง เพราะเหตุที่เราพูดคำที่เราไม่รู้จำตั้งแต่เกิดจนตาย อาจจะเป็นไปได้หรือที่ใครจะพูดคำที่เราไม่รู้จำตั้งแต่เกิดจนตาย แต่พอเข้าใจธรรมแล้วรู้เลยว่าไม่เคยรู้ ไม่เคยเข้าใจแต่ละคำที่เราพูดเลย ไม่ว่าจะเป็นคำอะไรทั้งสิ้น เช่น คำว่า “ธรรม” พูดกันบ่อย และหลายคนอาจจะคิดว่า ธรรมต้องเป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนให้เราเป็นคนดี สอนให้เราทำอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งความจริงถ้าเป็นเพียงเท่านั้นใคร ๆ ก็สอนได้ แต่สิ่งที่ใครก็สอนไม่ได้ พูดถึงไม่ได้เลย ก็คือ ความจริงซึ่งมีอยู่ในโลกตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ละคำเป็นคำที่ลึกซึ้งมาก เพราะฉะนั้น เทียบไม่ได้เลยกับการที่เราจะไปคิดเอง พยายามที่จะอ่านตำรับตำราอื่น ซึ่งไม่ใช่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราจะเข้าใจคำของพระองค์

เพราะฉะนั้น ด้วยความเคารพสูงสุดในการที่พระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีตรัสรู้ถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกคำของพระองค์ประมาทไม่ได้ ไม่ว่าใครจะได้ยินได้ฟังกี่ครั้งแล้วก็ตาม แต่ก็ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า แต่ละคำมีการเข้าใจขึ้นอีก ๆ จนถึงที่สุด ตรงตามที่พระองค์ตรัสไว้แล้วทุกคำ เช่น “ธรรม” ขณะนี้มีสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ว่ามีจริง ๆ เราไม่พูดถึงสิ่งที่ไม่มี แต่สิ่งที่มีในขณะนี้ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรม ก็ไม่รู้ว่าความจริงของสิ่งที่มีจริงในขณะนี้คืออะไร

ประโยคเดียวที่ว่า ธรรม คือ สิ่งที่มีจริง แต่กว่าจะรู้ความจริงของสิ่งที่มีจริง ต้องอาศัยการฟังพระธรรมที่ทรงแสดงไว้แล้ว ๔๕ พรรษา ถ้าจะให้คิด ก็คงจะคิดกันไปคนละทาง สองทาง แต่ถ้าบอกว่า เห็นเดี๋ยวนี้มีจริง พูดคำว่า “เห็น” มานาน แต่ว่า รู้จักเห็นไหมว่า ขณะนี้เห็นมีแน่นอนเมื่อเห็นเกิดขึ้น ถ้าเห็นไม่เกิด ก็ไม่มีเห็น และเห็นจะเกิดเองไม่ได้เลย ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏ ที่หมายความว่าจริงนั้นต้องเกิด ถ้าไม่เกิดจะปรากฏได้อย่างไร นี่คือสิ่งที่จะต้องค่อย ๆ คิด ค่อย ๆ ฟังว่า ความจริงคือชีวิตประจำวันทั้งหมดซึ่งถูกปกปิดไว้ เพราะไม่มีใครเปิดเผยให้รู้ความจริง

กำลังพูดเรื่องอะไร กำลังพูดเรื่องที่ทุกคนกำลังมีขณะนี้ มีเห็น มีคิด มีจำ มีสุข มีทุกข์ มีกังวล มีเรื่องราวต่าง ๆ คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ต่าง ๆ ทั้งหมดมีจริง ๆ แต่ว่าสิ่งที่มีจริงทั้งหมดนี้ต้องเกิด และจะต้องมีปัจจัยที่จะทำให้สิ่งนั้นเกิดขึ้นเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น เช่น กลิ่นเกิดเป็นกลิ่น เปลี่ยนกลิ่นให้เป็นรส ให้เป็นเสียง ให้เป็นอะไรไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปิดเผยความจริงของสิ่งที่ถูกปกปิดไว้ในขณะนี้ โดยทรงแสดงธรรมทีละหนึ่งให้เข้าใจตามความเป็นจริงว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา แต่ก็ไม่รู้เลยว่า ตั้งแต่เกิดมาก็เป็นธรรมดาทุกขณะ และก็มีปัจจัยที่จะให้เกิดหลากหลายเป็นแต่ละหนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น สิ่งนั้นมีความดับไปเป็นธรรมดา ฟังแล้วเหมือนทุกคนเข้าใจ เกิดแล้วก็ต้องตาย ป่วยไข้ได้เจ็บแล้วก็หาย มีสุขแล้วก็ทุกข์ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรที่คงที่ แต่สิ่งนั้นไม่ได้เปิดเผยตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่เรา ด้วยเหตุนี้แต่ละคำ ต้องไม่ลืมว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ”

มีประโยชนอะไรที่จะรู้ว่า “ธรรมทั้งหลายไม่ใช่เรา ” ก็เมื่อเป็นความจริงถึงที่สุดแล้ว จะยัง 모르ความจริงหรือว่า แท้ที่จริงแล้วหลงยึดถือตั้งแต่เกิดในสิ่งที่มีโดยปัจจัยให้เกิดเป็นเรา และเป็นของเรา แต่สิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดเหล่านี้จะเป็นเรา หรือว่าจะเป็นของเรา หรือจะเป็นใคร เป็นอะไรไม่ได้เลย เพราะเป็นแต่เพียงสิ่งซึ่งปรากฏเพราะเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ซึ่งทุกคำเมื่อเข้าใจขึ้น ๆ ก็สามารถประจักษ์แจ้งความจริงตามที่มีผู้ที่ได้

ประจักษ์แจ้งแล้ว เช่น ท่านพระอรหันต์ทั้งหลายในอดีต ท่านพระอานนท์เถระ ท่านพระมหากัสสปเถระ ท่านพระอนุรุธเถระ

เถระ คือ ผู้ที่มั่นคงในวาทะ ในคำที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจทุกอย่างถูกต้อง ก็จะดำรงพระศาสนาไว้ได้ แต่ถ้าเพียงเข้าใจ ผิดพลาด คลาดเคลื่อนไป ก็เป็นการบ่อนทำลายพระศาสนา โดยคนนั้นก็ไม่ว่าตัว ไม่เข้าใจว่าเขาเป็นผู้ที่ทำลายคำสอนของผู้ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีตรัสรู้ความจริงให้คนอื่นได้เข้าใจถูกต้อง แต่เพราะความไม่เข้าใจ หรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ก็ทำให้พระศาสนาไม่ดำรงอยู่ต่อไปได้

ด้วยเหตุนี้การศึกษา หรือการฟังพระธรรม เพื่อประโยชน์ คือ เข้าใจสิ่งที่มีแล้ว และจะรู้ได้ว่า ฟังเท่าไรความเข้าใจจะมากหรือน้อยก็ตามการสะสม เพราะทุกคนมีกิเลสมาก และความไม่รู้สิ่งที่มีตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ใช่แต่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว แต่ที่ชาติมาแล้วในสังสารวัฏ เพราะฉะนั้น ความไม่รู้จะมากสักแค่ไหน เช่น ไม่รู้ว่าขณะนี้เห็นเกิดแล้วดับ ได้ยินเสียง เสียงหายไปแล้ว แต่ถ้าไม่มีสภาพที่ได้ยิน เสียงก็ไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น อะไรเป็นเรา ได้ยินทั้งหมดแล้ว เสียงทั้งหมดแล้ว ทุกอย่างเกิดปรากฏแล้วก็หมดไปโดยไม่มีใครรู้เลยว่า ความจริงถึงที่สุด คือ อริยสัจธรรม ความจริงที่ประเสริฐสุด

ใครอยากจะรู้บ้าง หรือว่าใครคิดว่าไม่จำเป็นต้องรู้ แต่อย่างไรก็ตาม ความจริงก็ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ใครจะรู้หรือไม่รู้ความจริง ก็เป็นความจริงอยู่อย่างนี้

ความไม่รู้ทั้งหมดนำมาซึ่งความทุกข์ที่มองไม่เห็นเลย เดียวนี้เป็นทุกข์ที่ใครก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะว่าความจริง คือ จากไม่มีแล้วก็มี และสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นก็หาไม่ ไม่กลับมาอีกเลยในสังสารวัฏ เมื่อวานนี้ทำอะไร อยู่ที่ไหน วันนี้ไม่ใช่เมื่อวานนี้ และพรุ่งนี้ไม่ใช่วันนี้ เพราะฉะนั้น วันนี้ก็มีเฉพาะที่กำลังนั่งอยู่ที่นี้ และก็มีเสียง และก็มีคิด มีเห็น มีได้ยิน เกิดดับสืบต่ออยู่ตลอดเวลา และไม่กลับมาอีกเลย

เพราะฉะนั้น ค่อย ๆ เข้าใจธรรม ไม่ใช่รีบร้อนที่จะดับกิเลส เพราะเหตุว่าไม่มีใครสามารถจะดับกิเลสได้นอกจากปัญญา ความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่ง

ตรงกันข้ามกับความไม่รู้ ซึ่งความรู้นั้น แม้ความจริงกำลังเผชิญหน้าก็ไม่รู้ อย่างเดียวนี้ กำลังเห็น ใครจะรู้ว่าเห็นเกิดแล้วดับ และสิ่งที่ปรากฏก็ไม่ใช่ใครสักคนเดียว แต่ต้องเป็นสิ่งที่สามารถกระทบจักขุปสาทรูปที่อยู่กลางตาซึ่งสามารถกระทบกับสิ่งที่กำลังปรากฏได้ เมื่อจิตเห็นเกิดขึ้น ทั้งหมดเป็นธรรมซึ่งไม่มีใครรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย ก็ภพ ก็ชาติ จนกว่าจะได้ฟังพระธรรม

ขั้นนี้เป็นขั้นฟัง และไตร่ตรอง เพื่อเป็นปัญญาของผู้ฟังเองว่า จริงหรือไม่จริง ไม่ต้องเชื่อ แต่ค่อย ๆ คิดว่าจริงหรือไม่ นี่เป็นคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งกล่าวจากที่ได้ทรงตรัสรู้ ประจักษ์แจ้งความเกิดดับของธรรม

เพราะฉะนั้น กว่าความดี และความเข้าใจธรรมจะค่อย ๆ ชัดเกลากิเลสซึ่งปกปิดสภาพธรรมที่เดี๋ยวนี้กำลังเป็นอย่างนี้ ก็จะต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งสะสม และมีความมั่นคงที่จะรู้ว่าสิ่งนี้สามารถรู้ได้ ฉะนั้น ผู้ที่เป็นเถรวาทะ คือ ผู้ที่มีความมั่นคงในคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ตรัสไว้ว่า เห็นเกิดดับ ได้ยินเกิดดับ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดดับ สิ่งนี้ต้องเป็นความจริง

ถ้ารู้แล้ว ก็คือ พ้นจากการที่ต้องเป็นทุกข์เพราะคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างเที่ยง เป็นเราตั้งแต่เกิดจนตาย ถ้าตัวนี้ ร่างกายนี้ สภาพนี้มีอันตรายเกิดขึ้น ก็เป็นทุกข์มาก แต่ว่าตามความจริง ก็คือ ให้เข้าใจตามความเป็นจริงว่า ธรรมเป็นธรรมแต่ละหนึ่ง เห็นเป็นได้ยินไม่ได้ เห็น คิดไม่ได้ เห็น จำไม่ได้ ทุกอย่างเป็นจริงแต่ละหนึ่ง ซึ่งเป็นธรรมคือ สิ่งที่มีจริง แต่ละคนเป็นธรรมที่เกิดดับ ถ้าไม่มีธรรมเกิด ไม่มีเราอยู่ตรงนี้ และก็ไม่มีเปลี่ยนแปลงถ้าไม่ดับ

แต่นี้ เดี่ยวเห็น เดี่ยวได้ยิน เดี่ยวคิด เดี่ยวจำตลอดเวลา โดยไม่มีใครพิจารณา จนกระทั่งค่อย ๆ เห็นความจริงว่า ในที่สุดก็ต้องจากโลกนี้ไป แต่ก็มีกรรมที่ได้ทำแล้วเป็นปัจจัยให้เกิดอีกไม่รู้จบ เหมือนชาติก่อนต้องมี จึงได้มีชาตินี้ แต่ว่าชาติก่อนเป็นใคร อยู่ที่ไหน ทำอะไร จำไม่ได้เลย พอถึงชาติหน้าก็ลืมชาตินี้หมด แต่สิ่งที่สะสมไว้วันนี้ที่ได้เข้าใจความจริงทีละเล็ก ทีละน้อย ก็จะมีโอกาสได้ยินได้ฟัง ได้ไตร่ตรอง และได้พบความจริง ไม่ใช่แค่คำพูดว่า “ อริยสัจธรรม ” ซึ่งเราได้ยินบ่อย

ธรรม สัจจะ ธรรมที่เป็นความจริง อริยะ คือ ผู้ใดก็ตามที่เข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง ก็รู้ความจริงนั้น เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่คนที่ยังไม่รู้ความจริง ก็ค่อย ๆ ฟังก่อน ค่อย ๆ สะสมความเข้าใจขึ้นทีละเล็ก ทีละน้อย เพราะเหตุว่าใครก็ดับกิเลสไม่ได้ นอกจากความเห็นถูก ซึ่งค่อย ๆ ละความไม่รู้และความไม่เข้าใจ ซึ่งขณะนี้มากมาย มหาศาลจากการที่ได้สะสมมาแล้ว

เพราะฉะนั้น ก็ฟังธรรม เพื่อประโยชน์ทำให้เข้าใจสิ่งซึ่งไม่เคยได้ฟัง และรู้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นใคร เป็นผู้ที่ได้ทรงตรัสรู้สิ่งที่กำลังมีจริงอยู่ในขณะนี้ และ ทรงแสดงความจริงแต่ละคำ ๔๕ พรรษา ก็คำ ฉะนั้น ด้วยความเคารพสูงสุด ใน พระปัญญาคุณ ก็ฟังธรรมแต่ละคำ

การสนทนาธรรม ต้องเป็นเรื่องของการสนทนา ไม่ใช่เป็นการแสดงธรรม หรือ ตอบธรรม ถ้ามีปัญหา หรืออะไรที่ควรจะสนทนากัน ก็ขอเชิญ

ฟังแล้ว เชื่อหรือไม่ว่า ขณะนี้สภาพธรรมเกิดดับ ถ้าไม่มีความมั่นคงขั้นฟัง ปัญญาขั้นต่อไปก็เกิดไม่ได้ ค่อย ๆ คิดว่า ทุกอย่างเมื่อมีปัจจัยที่เหมาะสมที่จะทำให้ สิ่งนั้นเกิดขึ้น สิ่งนั้นจึงเกิดได้ ถ้าเห็นสิ่งที่น่าพอใจ ดอกบัว ใต้อ้อ แก้ว อ้อ ทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าพอใจ ไม่ให้พอใจได้ไหม ก็ไม่ได้ แต่ถ้าเห็นสิ่งที่ตรงกันข้ามจะให้พอใจ ได้ไหม ก็ไม่ได้ เป็นของธรรมดา เพราะฉะนั้น ไม่มีใครสามารถเป็นตัวตนบังคับธรรม ได้ และมีความมั่นใจว่า ไม่มีใครสามารถทำให้ธรรมทั้งหมดเกิดได้เลยนอกจากปัจจัย สภาพธรรมที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น ที่จะทำให้เกิดสิ่งนั้นเกิดขึ้นเป็นอย่างนั้น ซึ่งมากมาย ไม่ใช่จะมีแต่เฉพาะคำสองคำ

ตลอด ๔๕ พรรษา ทรงแสดงความจริงเรื่องของจิต ธาตุรู้ แค่อธิษฐานคำว่า “จิต” ทุกคนก็รู้ แต่งเพลงเรื่องจิต เขียนหนังสือเรื่องจิต นักจิตวิทยาเขียนเรื่องจิตเป็นเล่ม ๆ แต่จิตคืออะไร เดี่ยวนี้มีหรือไม่มี เดี่ยวนี้อยู่ที่ไหน เพราะฉะนั้น การฟังอะไร ไม่ใช่ฟัง เนิ่น ๆ เหมือนรู้ แต่ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ชักถามจนกระทั่งเป็นความเข้าใจที่ถูกต้องว่า จิตคืออะไร ไม่เรียกว่า “จิต” ได้ไหม เปลี่ยนเป็นภาษาต่าง ๆ ได้ไหม ภาษาไทยใช้คำว่า “จิต” แต่ภาษาอื่นไม่ได้ใช้คำว่า “จิต” แต่ใครจะไม่ให้มีธาตุชนิดนั้นเกิดขึ้น ก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้น เข้าใจในเบื้องต้นว่า จิต คือ ธาตุรู้ สภาพรู้ เกิดขึ้นรู้ เช่น เห็น รู้จักเห็นแล้ว แต่ไม่รู้จักจิต เห็นไม่ใช่เรา แต่ว่าเป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งเมื่อมีจักขุปสาท รูปที่สามารถกระทบกับสิ่งที่กำลังปรากฏ รูปนี้อยู่กลางตา เพราะฉะนั้น จิตเห็นเกิดขึ้น ที่นั่น รู้สิ่งที่กระทบที่นั่น ดับไปที่นั่น นี่คือ เริ่มเห็นความละเอียดของธรรมที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงอย่างละเอียดยิ่ง

ทุกอย่างในชีวิต ไม่ว่าอะไร เป็นธรรม ที่ได้ตรัสไว้ดีแล้ว แค่นี้ ชาติไหนจะได้ ฟังอีก เห็นเกิดขึ้นและดับไป ใครก็ทำให้เห็นเกิดไม่ได้ เพราะว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามซึ่งเป็นธาตุที่ดำรงรักษาความเป็นสิ่งนั้นไว้ เปลี่ยนไม่ได้ เพราะฉะนั้น ธรรม คือ สิ่งที่มีจริงทั้งหมด ทุกอย่าง หลากหลายมาก แต่ก็สามารถแบ่ง หรือว่าจัดตามประเภท คือ สภาพธรรมที่เกิดแต่ไม่รู้ มีแข็ง กระทบไป ก็ไม่รู้สึกละอะไร กลืนก็ไม่รู้ รสต่าง ๆ กลืนกินเข้าไป รสก็รู้สึกว่าจะถูกกลืนกินเข้าไป แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมที่มีจริง ที่ไม่ใช่สภาพรู้ก็มี แต่ก็ยังคงไม่ใช่เรา ไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใด กระจายกระจายแยกออกไป ก็เป็นเพียงแต่ละหนึ่งซึ่งเกิดรวมกัน เช่น ดอกไม้ดอกหนึ่ง ถ้าจับดู ก็มีกลิ่นที่อ่อนนุ่ม ถ้าดมก็มีกลิ่นหอม ถ้าปรากฏทางตา ก็เป็นสีต่าง ๆ หลากหลายมาก แต่ทั้งหมดก็คือธรรมแต่ละหนึ่งซึ่งรวมกัน แต่ถ้ากระจายกระจาย แยกให้ละเอียดยับ ก็ยังคงมีลักษณะของตน ๆ กลืนก็ต้องเป็นกลืน แข็งก็ต้องเป็นแข็ง สิ่งที่ปรากฏทางตา ก็เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้น เดียวนี้ที่เคยเป็นเรา ความจริง ก็คือ รูปเย็นร้อน อ่อนแข็ง สี กลิ่น รส ที่มีอากาศธาตุแทรกคั่นอย่างละเอียดยับ สามารถที่จะแตกทำลายได้ในพริบตา จะเป็นเราได้อย่างไร จะเป็นของเราได้อย่างไร แต่พอรวมกันแล้ว ที่จะไม่ให้ยึดถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นสิ่งที่เป็นไม่ได้ เพราะไม่รู้ความจริงของแต่ละหนึ่ง

คำว่า “ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ” คือ ผู้ที่ทรงตรัสรู้ความจริงของสิ่งที่มีจริงถึงที่สุดของแต่ละหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้น ตรัสไว้ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร ไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยง

พอที่จะมั่นคงไหม ไม่ต้องไปทำอะไร บางคนเข้าใจผิดคิดว่า พระอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้เราเป็นคนดี ให้เราประพฤติอย่างนั้น ให้ทำอย่างนี้
ให้มีศีล ให้มีสมาธิ ให้มีปัญญา ซึ่งไม่ถูกต้อง ให้ใครทำอะไรก็ได้ แต่เมื่อสิ่งนั้นมี
จริงแล้วไม่มีใครรู้ จึงทรงแสดงความจริงให้ผู้ที่ใครที่รู้ความจริง ได้มีโอกาสเข้าใจ
โลก หรือความจริงของสิ่งที่มีโดยละเอียดยิ่ง ซึ่งไม่สามารถรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อจะได้
ไม่ถูกลวง ไม่ถูกหลอก ไม่ต้องอยู่ในโลกด้วยความไม่รู้เหมือนที่เคยในสังสารวัฏ

เพราะฉะนั้น สาวก คือ ผู้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้าฟังคำของคน
อื่น ก็ไม่ใช่สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่ให้ใครรีบร้อนไปละความเป็นเรา แต่
เริ่มมีความเข้าใจทีละเล็กทีละน้อย แค่ว่าเห็นเกิดแล้วดับ เริ่มเข้าใจ แต่ยังไม่พอ
จนกว่าจะประจักษ์แจ้งได้ นั่นคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้ทางที่จะทำให้พ้นจาก
ความไม่รู้ซึ่งเคยมีมานานมาก แล้วค่อย ๆ เข้าใจขึ้นจนกระทั่งสามารถประจักษ์ว่า คำ
ของพระองค์เป็นคำจริง มีความมั่นคง เถระ คือ มั่นคง วาตะ คือ คำ เพราะฉะนั้น
ผู้ที่มั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงในแต่ละคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เป็นเถรวาท

ตอนนี้ใครเป็นเถรวาท ไม่ใช่ชื่อนิกาย ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง ถ้ากล่าวว่า
เป็นเถรวาท ต้องเข้าใจธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่คิดเอง หรือว่าไม่ประพฤติดิจจากคำ
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกล่าวว่าเป็นเถรวาท ก็ไม่ใช่ ซึ่งก็น่าจะมีปัญหามาก
สมัยนี้ ยุคนี่

มลทา เห็นโลภะแล้วละโลภะ คำว่า เห็นโลภะ มีความละเอียดลึกซึ้ง
อย่างไร

ส. ได้ยินชื่อว่าโลภะ มีจริง ๆ หรือเปล่าคะ

ม. มีจริง ๆ ค่ะ

ส. คืออะไร ถ้าบอกว่ามีจริง ก่อนอื่นต้องเริ่มต้นว่า คืออะไร

ม. อย่างเช่น ตื่นมา ลืมตา ก็มีความอยากที่จะเห็น ไม่อยากก็เกิดแล้ว
เป็นโลภะแล้ว ในลักษณะที่เกิดขึ้นแล้ว

ส. เพราะฉะนั้น โลภะจริงใช่ไหมคะ

ม. ค่ะ

ส. เป็นเราหรือเปล่า

ม. ไม่เป็น

ส. นี่คือความมั่นคงจากการสนทนาที่จะต้องย้ายอยู่ตลอด เพราะเหตุว่าลืมเสมอ ถึงแม้เราฟัง ก็ยังคงเป็นเราฟัง แต่จะย้ายเพื่อความมั่นคงว่า โลภะมีจริง เป็นเราหรือเปล่า

ม. ไม่เป็นเรา

ส. โลภะรู้อะไรหรือเปล่า จุดประสงค์ของการฟัง ไม่ใช่ให้ฟังแบบผิวเผิน ฟังจบ แต่ต้องมั่นคงว่า เข้าใจในสิ่งที่กำลังมี เพราะว่าขณะนี้ เดียวนี้ก็มีโลภะแล้ว กำลังพูดถึงโลภะ เพราะฉะนั้น แทนที่จะพูดถึงชื่อและเรื่องของโลภะ ก็ให้น้อมมาสู่โลภะเดี๋ยวนี้ได้ไหม ยาก ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าโลภะมี แต่จะให้อำนาจโลภะเดี๋ยวนี้ เป็นไปไม่ได้ จนกว่าจะได้ฟังเข้าใจขึ้น และปัญญานั้นจึงค่อย ๆ รู้โลภะที่กำลังมี

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น โลภะมีจริง เป็นธรรม เป็นสภาพรู้ คือ ติดข้องในสิ่งที่กำลังปรากฏ เมื่อขณะนี้เราพูดเรื่องจิต เป็นธาตุรู้ เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ แต่โลภะไม่ใช่จิต ถ้าไม่มีจิต ก็ไม่มีโลภะ ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน จะมีการติดข้องได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่าธาตุรู้มี ๒ อย่าง คือ จิต ซึ่งเห็น ได้ยิน เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้สิ่งที่ปรากฏ โดยไม่ต้องพูดเลย อย่างในห้องนี้ กำลังเห็นมีอะไรบ้าง นั่นคือจิต รู้แจ้งในสิ่งที่ปรากฏ ชอบ หรือไม่ชอบ นั่นไม่ใช่จิต แต่เป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง ใช้คำว่า เจตสิก ในภาษาบาลี แต่ภาษาไทยใช้คำสั้น ๆ ว่า เจตสิก

เพราะฉะนั้น มีจิตหนึ่ง แต่ว่ามีเจตสิกมากมาย ทั้งหมด ๕๒ ประเภท โลภะเป็นหนึ่งใน ๕๒ เจตสิก ต้องเกิดกับจิต เท่านั้นเรารู้แล้ว ถ้าไม่มีจิตจะมีโลภะไหม ไม่มี ถ้าไม่มีการรู้อะไรเลยทั้งสิ้น อย่างแข็ง มีโลภะไหม แข็งชอบอะไรไม่ได้เลย

ก่อนอื่น ได้ยินคำไหน ค่อย ๆ เพิ่ม ธรรมมี ๒ อย่าง คือ ธาตุรู้ เป็นนามธรรม สภาพที่เกิดแต่ไม่รู้อะไร เป็นรูปธรรม แค่ ๒ คำ ไม่อยากจะให้ท่องหรือจำ แต่ให้รู้ว่า

เดี๋ยวนี้มีทั้ง ๒ อย่าง คือ มีทั้งสภาพที่ไม่รู้อะไร ที่ตัวก็มีแข็งอ่อน เย็นร้อน แล้วก็มีสภาพรู้ด้วยที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังคิดนึก แต่ธาตุรู้มี ๒ อย่าง คือ จิตและเจตสิก

เรากำลังพูดถึงสิ่งซึ่งมีในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ละเอียดอย่างยิ่ง คือ ให้รู้ว่าโลภะไม่ใช่เรา แต่เป็นธาตุที่ติดข้องในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น จิตกับเจตสิกเกิดพร้อมกัน รู้สิ่งเดียวกัน แล้วก็ดับพร้อมกันด้วย เพราะฉะนั้น คำถามของคุณมลคืออะไร

ม. เห็นโลภะ

ส. เห็นโลภะไหมคะ

ม. ก็เห็นด้วยปัญญาขั้นฟัง

ส. เพราะฉะนั้น ได้ยินคำว่า โลภะ รู้ว่ามีโลภะ อยู่ที่ใจของแต่ละคน ซึ่งมีโลภะตั้งแต่ตื่น มากมาย คั่นด้วยไม่ชอบบ้าง อย่างอื่นบ้าง แต่โลภะก็เป็นพื้นที่มีความพอใจทุกครั้งที่เราเห็น ได้ยิน พอใจที่จะเห็น แล้วยังพอใจในสิ่งที่ถูกเห็นด้วย เพราะฉะนั้น จะรู้โลภะ เดียวนี้เห็นอะไร

ม. เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ

ส. บอกได้ไหมว่าอะไร ที่เคยเป็น ที่เคยคิด เห็นดอกไม้ เห็นเสื้อ เห็นนก เห็นแม่น้ำ เห็นฝนตก ไปที่ไหนก็เห็นทั้งนั้น พูดแต่สิ่งที่มี แต่ไม่รู้ว่สิ่งนั้นคืออะไร เพราะฉะนั้น เห็นแล้วพอใจที่จะเห็นไหม

ม. พอใจที่จะเห็น

ส. ทั่ววันไม่เห็นเลยดีไหม ไม่ดี เพราะฉะนั้น โลภะติดข้องในการเห็น แล้วยังยึดถือว่าเราเห็น ช้อนไปอีก เพราะฉะนั้น ก็เลสเพิ่มขึ้นแล้ว โดยที่ถ้าไม่ทรงแสดงไว้ก็ไม่มีใครรู้ว่ามึก็เลสมากแค่ไหน โลภะมี แล้วยังมีความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพนั้นว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยง ความไม่รู้มีมากระดับไหน จนกระทั่งต้องได้ยินได้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงจะสามารถละกิเลส สภาพที่เศร้าหมอง ทำให้จิตใจไม่ผ่องใส ด้วยปัญญาที่เข้าใจขึ้น เดียวนี้ไม่ใช่เรา ต้องไม่ลืมว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เห็น

ไม่ใช่เรา เกิดแล้วก็ดับ สิ่งที่เราเห็นเห็นต้องสามารถกระทบตา ถ้าไม่กระทบตาดิจิตเห็นเกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น สิ่งที่เรากระทบตาได้ เกิดแล้วก็ดับ เห็นเกิดแล้วก็ดับ ก่อนเห็นมีจิตซึ่งเกิดแล้วก็ดับ หลังเห็นแล้ว ก็มีจิตซึ่งเกิดแล้วก็ดับ นี่คือการเข้าใจว่าเป็นเรา แต่ความจริงเป็นธาตุ หรือธรรม ซึ่งเป็นจิต เจตสิก และสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย ซึ่งทรงบัญญัติใช้คำว่า รูปธรรม หรือ รูป-ปะ เพราะฉะนั้น ก็มีจิต เจตสิก รูป ทุกอย่างไม่พ้นเลย ซึ่งเราสามารถที่จะเริ่มค่อย ๆ เข้าใจ

ถ้าบอกว่าไม่ใช่เรา พอไหม ไม่พอ ต้องบอกได้ว่า ไม่ใช่เราแล้วเป็นอะไร ไม่ใช่เราก็เป็นจิต ไม่ใช่เราก็เป็นเจตสิก ไม่ใช่เราก็เป็นรูป ไม่ใช่เรา แล้วเราอยู่ไหน จิตก็ต้องเป็นจิตไม่ใช่เรา เจตสิกก็ต้องเป็นเจตสิกไม่ใช่เรา รูปก็ต้องเป็นรูปไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้น คำถามของคุณมลจะเห็นโลภะใช่ไหม เห็นชื่อได้ไหม มีอยู่ก็ไม่รู้ มีอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ กำลังเห็นก็ไม่รู้ว่า นั่นแหละมีโลภะอยู่ที่จิตที่เห็น แล้วก็เกิดจิตที่ชอบ ทั้งวันเป็นอย่างนี้หรือเปล่า

ม. เป็นอย่างนี้

ส. ตอนนี้อยู่โลภะหรือเปล่า

ม. เจอค่ะ

ส. แต่เจอด้วยความเป็นเรา จนกว่าจะไม่ใช่เรา

ม. ถ้าอย่างนั้น ก็ยังไม่เจอใช่ไหมคะ

ส. ค่ะ เจอชื่อ เจอคำ เจอเรื่อง ถ้าไม่ฟังเลย ไม่เจออะไรเลย มีแต่สิ่งซึ่งหลงให้ เห็นว่ายังมีอยู่ แต่ว่าคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละคำลึกซึ้ง “สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นดับเป็นธรรมดา” เราคิดว่ายาวนานกว่าจะดับ แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศว่า สิ่งนั้นแหละ ทันทีดับแล้ว เกือบจะพูดได้เลยว่าเกิดแล้วก็ดับ เพราะฉะนั้น ไม่มีอะไรเหลือ แต่สิ่งที่เกิด ๆ สืบต่ออยู่ตลอดเวลาทำให้หลงเข้าใจว่ายังเหลืออยู่ ขณะที่เห็นมีอะไรคะ

ม. มีจิตค่ะ

ส. แล้วมีอะไรอีก

ม. เจตสิก

ส. แล้วมีอะไรอีก

ม. รูป

ส. ดับหมดเลย ไม่เหลือแล้ว นี่เป็นคำจริง อริยสัจธรรม ทุกขอริยสัจจะ ทุกขอื่นยังแก้ไขได้ แต่ทุกขของธรรมซึ่งเกิดแล้วดับ ใครเปลี่ยนได้ ต้องเป็นอย่างนี้ไปในสังสารวัฏ ไม่จบ ไม่สิ้นสุด เมื่อกี้นี้หมดแล้วใช่ไหม เดียวนี้ก็หมดแล้ว ทันทที่ที่พูดสิ่งที่เกิดสืบทอดก็หมดแล้ว กว่าจจะรู้อย่างนี้ เห็นพระปัญญาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น อีกนัยหนึ่งของการฟัง คือ เพื่อรู้จักพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยพระปัญญาคุณของพระองค์ ซึ่งทรงแสดงธรรมให้เราเริ่มเห็นพระคุณของพระองค์ มิฉะนั้นแล้ว ไม่มีการที่จะเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย ได้ยินแต่ชื่อ และกราบไหว้ แต่พระคุณที่สูงที่สุดหาผู้ใดเปรียบไม่ได้เลย จะรู้จักต่อเมื่อได้เข้าใจธรรมขึ้น

ม. กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ เมื่อวานฟังคำหนึ่งว่า สัมมาทิสฺส คือ ความเห็นถูก แต่พอฟังว่า สัมมาทิสฺส คือ การเข้าใจสภาพธรรมขณะนี้

ส. ต้องที่ละคำ สัมมาทิสฺส คือ ความเห็นถูก เห็นอะไร เห็นใหม่ว่าถ้าเราผ่านไปแล้วเราไปคิดเอง แต่ถ้าเราเห็นอะไร ความเห็นถูก เห็นอะไรถูก คือ เห็นตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น

ม. เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทุกอย่าง

ส. ตอนนี้มีความเห็นถูกหรือยัง

ม. แค่อำนาจ

ส. แค่อำนาจ เข้าใจว่าจริง ถูกต้อง ถูกก็คือถูก ผิดก็คือผิด เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจถูกว่า สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่มีเดี๋ยวนี้ต้องเกิด เข้าใจถูกไหม สัมมาทิสฺสในสิ่งที่มีขณะนี้ว่า สิ่งนั้นเกิด สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดแล้วดับ ยังไม่ประจักษ์แจ้ง เพียงแต่อยู่ในขั้นเริ่มฟังว่า ต้องดับแน่นอน เมื่อปัจจัยดับสิ่งนั้นก็ดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น กว่าจจะรู้แต่ละหนึ่งว่า สิ่งที่มีจริงเกิดจากปัจจัยอะไร ทรงแสดงไว้ละเอียดเพราะรู้ว่า เราไม่

สามารถที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยงได้ด้วยตัวเอง จะไปนั่งภาวนาสัก ๗ วัน ไปยืน ไปเดิน ไปทำอะไร ไม่มีทางที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรม

ด้วยเหตุนี้ เพราะมหากุณหาที่รู้ว่า ในขั้นฟังเป็นเพียงเริ่มจะเห็นเงาของธรรมทั้ง ๆ ที่ตัวธรรมเกิดดับอยู่ตลอดเวลา แต่รู้ว่าสิ่งนั้นมีเกิดแล้วดับ แต่ไม่เกิดการเกิดดับของสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น เริ่มรู้อย่างมีความละเอียดลึกซึ้งอีกมากที่จะต้องค่อย ๆ เข้าใจขึ้น แคฟังอย่างนี้ก็ไม่สนุกแล้ว เดียวก็เรื่องนั้น เรื่องนี้ อาจเป็นเรื่องลำบากทุกซอกทุกอะไรก็ได้ เปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ไม่มีใครรู้เลยว่า ขณะที่เปลี่ยนสภาพธรรมนั้น เกิดดับจึงเปลี่ยน ถ้าไม่ดับก็ไม่เปลี่ยน แต่ไม่เคยรู้เลยสักนิดเดียวจนกว่าจะได้ฟังแล้วค่อย ๆ เข้าใจว่าเป็นอย่างนั้น แต่ยังไม่ประจักษ์แจ้ง แต่เมื่อความจริงเป็นอย่างนั้นต้องประจักษ์ได้แน่นอน จึงมีผู้ที่บำเพ็ญเพียร ใช้คำว่า “บารมี” มาจากภาษาบาลี ภาษามคธี คือ ปารมี สภาพธรรมที่เป็นคุณความดีที่ทำให้ถึงการดับกิเลสได้ เพราะฉะนั้น ไม่มีบารมี ไม่มีคุณความดี ไม่มีความเข้าใจธรรมซึ่งค่อย ๆ ละ ค่อย ๆ คลายความไม่รู้ แล้วจะดับกิเลสได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจธรรมผิด ก็ทำลายคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพียงแคเริ่มได้ยินคำว่า “ธรรม” เริ่มได้ยินคำว่า “อนัตตา” เริ่มได้ยินคำว่า จิต เจตสิก รูป ซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา แต่ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต้องถึงปัญญาอีกระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถประจักษ์แจ้งการเกิดดับ จึงจะสามารถละความยึดถือว่าเป็นเรา หรือว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยง

ถ. เมื่อสักครู่นี้ท่านอาจารย์ได้พูดถึงคำว่า เถระ กับ วาทะ และเถรวาทว่า ไม่ใช่ชื่อของนิกาย หมายความว่าอะไร

ส. ถ้าไม่มีความมั่นคง จะมีเถรวาทะไหม

ถ. ไม่มีค่ะ

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เพียงชื่อที่เรียกกันว่านิกายนั้น นิกายนี้ แต่ความจริงคือ เป็นผู้ที่มีความมั่นคงในคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำนี้แสดงความมั่นคง ใครก็ตามที่บอกว่าเป็นเถรวาท แต่เชื่อตะกวด ของขลัง เป็นเถรวาทหรือเปล่า

ถ. ไม่เป็น

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ในกายที่จะแบ่งแยกว่านี่เถรวาท นี่มหายาน อะไรก็ตามแต่ แต่ให้ทราบว่า นั่นเป็นมหายาน นี่เป็นเถรวาท ต้องเป็นขณะนั้น สภาพนั้นเป็นอะไร ถ้าสภาพนั้นเป็นความมั่นคงในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เถระ คือ ท่านมหากัสสปะ ท่านพระอานนท์ ท่านพระอุบาลีที่กระทำสังคายนา เพราะเห็นว่าคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้ว่าจะได้มีการเริ่มจัดเป็นหมวดหมู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้ว ก็สมควรอย่างยิ่งที่จะรวบรวมประมวลคำสอนเพื่อรักษาคำสอนไว้ ด้วยเหตุนี้พระเถระเหล่านั้น ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด กระทำการสังคายนา เพราะฉะนั้น คำของพระเถระจะผิดไหม

ถ. ไม่ผิด

ส. เพราะฉะนั้น ผู้ใดก็ตามที่มีความมั่นคงในคำของพระเถระ ซึ่งกระทำการประมวลคำสอนของสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้นั้นก็เป็นเถระ มั่นคงคือเถระ แต่ถ้าไม่มั่นคง ชื่อว่าเถระได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. เรียกแค่ว่าเป็นนิกาย เป็นเถรวาท แต่ความจริงเถระ คือ ผู้ที่มีความมั่นคง ฉะนั้น จะรู้ว่าใครเป็นเถรวาท ก็รู้ได้ด้วยตัวเองว่ามั่นคงหรือเปล่า

ถ. ไม่ใช่เพียงแค่พูดตาม ๆ กันว่า พระท่านนี้เป็นพระสายเถรวาท แต่ว่าท่านไม่ได้สอนให้เข้าใจความจริงที่พระองค์ทรงตรัสรู้ แต่เป็นคำพูดของท่านเอง

ส. แต่ละประเทศก็แยกกัน ประเทศนี้เป็นนิกายอะไร มหายาน เถรวาท แต่ว่าถ้าเป็นเถรวาท มีรูปพระราหูในวัด ก็ไม่เป็นเถรวาท ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง ไม่ใช่เข้าใจในชื่อที่อ้างถึง แต่ต้องเป็นความมั่นคงในการเข้าใจพระธรรมจริง ๆ และประพฤติปฏิบัติตามไม่เปลี่ยนแปลง แต่ละหนึ่ง เป็นเถรวาท

ถ. เพราะฉะนั้น ถ้าเราเป็นผู้ที่ได้ศึกษาเข้าใจความจริง ฟังที่ไหนเราก็จะทราบได้ว่า เป็นคำพูดของเถรวาทหรือไม่ เป็นคำพูดของผู้ที่มีความเข้าใจมั่นคงในพระธรรมหรือเปล่า

เมื่อเช้าที่ท่านอาจารย์สนทนาว่า แต่ละหนึ่ง ๆ ที่เข้าใจพระธรรมก็จะสะสมไปในจิตแต่ละขณะ อย่างขณะนี้ก็มีเศษกระดาษตก เราเข้าไปเก็บ แต่ละหนึ่ง ๆ ก็ไม่เหมือนกัน บางคนเห็นก็เลยที่จะเก็บ ใครทำตกไปเรียกเขามาเก็บ เป็นความต่างของแต่ละคนที่สะสมมา ซึ่งขณะนี้ที่เราไปเก็บ ก็เพราะว่าเราเคยสะสมความเข้าใจพระธรรมมา และสะสมอุปนิสัยที่จะทำในสิ่งที่ดี ทำในสิ่งที่ถูกต้อง หมายความว่าการศึกษาพระธรรมไม่ใช่มุ่งที่จะเข้าใจพระธรรมอย่างเดียว แต่ต้องเจริญกุศลทุกประการ ซึ่งเป็นบารมีที่จะต้องอบรมไปทุกภพทุกชาติ ปัญญาจะนำไปสู่กิจทั้งปวงที่เป็นกุศล ก็ค่อย ๆ สะสมไป

เมื่อตอนไปสนทนาธรรมที่บ้านคุณหมอนุ่ม เคยกราบเรียนท่านอาจารย์ แต่ก็ยังไม่ค่อยเข้าใจเท่าไรที่ว่า อุปนิสัยที่เห็นของตกแล้วหยิบไปทิ้ง ท่านอาจารย์บอกว่าขณะนั้นก็ต้องมีบารมีปัญญาอยู่ที่นั่นแล้ว ไม่อย่างนั้นเราก็ไม่มีอุปนิสัยที่จะเก็บเศษกระดาษนั้นไปทิ้ง เมื่อได้ฟังท่านอาจารย์อธิบายบ่อย ๆ ก็ทำให้เข้าใจเพิ่มขึ้นว่า การที่สะสมบารมีมาในอดีต บางครั้งทำกุศล ก็ไม่ได้ทำด้วยปัญญา แต่ว่าปัญญาที่สะสมมากก็อยู่ตรงนั้น เริ่มค่อย ๆ เข้าใจในสิ่งที่อาจารย์ได้สั่งสอนมา

ส. ตอนนี้กระดาษตกกำลังติดปาก รู้สึกจะได้ยินบ่อย ซึ่งตามความเป็นจริง การฟังธรรมไม่ใช่ให้ใครมาบอกเราว่า ให้ทำอย่างนั้น ให้ทำอย่างนี้ แต่ความเข้าใจของแต่ละคนต่างหากที่เริ่มจะค่อย ๆ ชัดเกลาคิดใจ เพราะรู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นกุศลที่ดีงาม อะไรเป็นอกุศลที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่ผ่องใส ไม่สะอาด

ด้วยเหตุนี้ แต่ละคนกำลังมีจิต แน่นนอน สะอาดผ่องใส หรือว่าเศร้าหมองด้วยกิเลส ไม่เห็นแล้วจะรู้ได้อย่างไร ไม่ได้ฟังแล้วจะรู้ได้อย่างไร แต่จากการที่ได้ฟังเริ่มรู้จักตัวเอง จิตคนอื่น ใช้คำว่าคนอื่น หมายความว่า ไม่ใช่คนที่กำลังพูด เพราะฉะนั้น เรามีคำที่เราใช้ แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตรัสด้วยพระองค์เองว่า ตถาคต ให้หมายความว่า ไม่ใช่ท่านพระอานนท์ ท่านพระมหากัสสปะ เป็นต้น ดังนั้น เราก็ใช้คำ เมื่อเราเข้าใจแล้วว่าแต่ละหนึ่งเป็นธาตุ เวลานี้ทั้งหมดทุกอย่างที่มีเป็นธาตุ เป็นสภาพธรรมที่ดำรงไว้ซึ่งสภาพของตน ทรงไว้ในอาการที่เป็นอย่างนั้น

ฉะนั้น ทั้งหมดไม่ใช่ใคร กำลังกล่าวถึงธาตุ แต่ธาตุหลากหลายมาก เพราะฉะนั้น ก็กล่าวถึงธาตุที่เกิดดับสืบต่อเป็นแต่ละหนึ่ง ๆ ใช้คำบัญญัติว่า ปุคฺคละ หรือบุคคลก็ได้ แม้แต่ในคัมภีร์พระอภิธรรม ก็ได้กล่าวถึงบุคคลบัญญัติ

แสดงให้เห็นว่า ทุกคำเมื่อได้เข้าใจแล้ว จะใช้คำว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ก็รู้ว่าตนนั้น คือ กุศลธรรม ไม่ใช่เรา เป็นธรรมฝ่ายดี เพราะฉะนั้น การศึกษาพระธรรม ต้องสอดคล้องกันทั้งหมดที่จะเป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ ใครจะไปบอกให้ใครที่ประพฤติหลากหลายที่สะสมมาทำอย่างไรได้ในวันหนึ่ง ๆ

แต่คำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความเข้าใจของบุคคลนั่นเองต่างหาก ที่ค่อย ๆ เริ่มรู้ว่าอะไรดีทำได้ หรือว่าดีแต่ก็ยังไม่อยากจะทำ เห็นไหมว่าแต่ละหนึ่ง หลากหลายมาก ไม่มีการไปจำกัดว่า ให้คนนั้นทำอย่างนี้ ให้คนนี้ทำอย่างนั้น แต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของแต่ละคนเอง

จากการที่ได้ฟังเรื่องเศษกระดาดตก บางคนเมินเฉยตลอดเวลา แต่พอได้ฟังแล้วเก็บไปทิ้ง ไม่ได้บอกว่าคนนั้นใจดีนะ ทำดีนะ แต่เป็นความเข้าใจของบุคคลนั่นเอง เป็นโอกาสของกุศล มีบ้างไหมในวันหนึ่ง ๆ หรือว่าทั้งวันมากด้วยอกุศล ตั้งแต่ลืมตา อาหารอร่อยเป็นที่ตั้งของความยินดี ความพอใจ ทั้งวันโอกาสของกุศลมีบ้างไหม มี เพียงเล็กน้อยที่จะไม่ให้อกุศลเกิดในขณะนั้น ในขณะที่กุศลเกิด กุศลจิตเกิด ขณะใด ขณะนั้นไม่เป็นอกุศล อกุศลจะเกิดไม่ได้เลย เกิดร่วมกันไม่ได้เลย ไม่มีทางที่จะใช้คำว่า “ปรองดอง” เพราะเหตุว่าอกุศลเป็นอกุศล กุศลเป็นกุศล เกิดร่วมกันไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นผู้ที่ตรง ถ้าขณะนั้นเห็นประโยชน์ว่า แคหยิบไปทิ้ง แคนิดเดียว ไม่ต้องเสียแรง ไม่ต้องเหนื่อยยาก แต่ว่าทำสิ่งที่เห็นประโยชน์ ที่นั้นจะสะอาด ไม่รก

เพราะฉะนั้น ความคิดของแต่ละคนหลากหลายมากตามการสะสม แม้เดี๋ยวนี้ที่กำลังนั่งอยู่ที่นี้ก็คิดต่างกัน ไม่มีใครไปห้าม ไปยับยั้งไม่ให้เกิดขึ้นได้เลย ด้วยเหตุนี้ แม้ในพระสูตรจะมีข้อความอุปมามากมายหลายอย่าง แต่ไม่ใช่ให้เราไปติดอยู่ตรงนั้น แต่ให้เรารู้ความจริงว่า อกุศลในวันหนึ่งมาก และกุศลในวันหนึ่ง ๆ แม้เพียงเล็กน้อย จะไม่เป็นกุศลขณะนั้นดีหรือเปล่า ถ้ารู้ว่ากุศลดีกว่าอกุศล เพราะฉะนั้น จะเป็นผู้ที่

ละเอียดยิ่งขึ้น และไม่ละเลยสิ่งที่สามารถทำได้ ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่เคยทำ จะมีการเปลี่ยนแปลงทางกาย วาจาทั้งหมดในวันหนึ่ง ๆ ก็เพราะมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า กว่าจะขัดเกลากิเลสซึ่งนำมาซึ่งทุกข์ ต้องอาศัยความเข้าใจ และเห็นโทษของอกุศลจริง ๆ ตอนนี้ไม่ใช่เศษกระดาดแล้ว อะไรดีก็ได้หมดทั้งนั้น ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ดูว่าขณะไหนโอกาสของกุศลจะเกิดหรือยัง หรือคงเป็นอกุศลอยู่ต่อไป ใครก็บังคับบัญชาไม่ได้

ถ. กราบอนุโมทนาท่านอาจารย์

สุ. ความเจียบก็ดีใช่ไหม เพราะคิด แต่ว่าคิดอะไร ถ้าคิดแล้วเข้าใจสิ่งที่ได้ฟัง ก็เป็นประโยชน์

ถ. วันนี้ดิฉันได้พบว่า สถานที่แห่งนี้ในประเทศอันสมควร เพราะว่าได้ยินได้ฟังในสิ่งที่เป็นความจริง ซึ่งเราชาวพุทธส่วนใหญ่มักจะเข้าใจผิดว่า สถานที่ที่คุ้นเคยตั้งแต่เกิด พ่อแม่พาเราไป เป็นสถานที่ที่จะได้ฟังความจริง แต่เวลาได้ล่องลอยผ่านไป กว่าก่อนชีวิตจึงทราบ ว่าไม่ว่าสถานที่ใดที่เราได้ฟังความจริง เป็นสถานที่ที่สมควรยังเป็นประเทศที่สมควรที่จะได้ยินได้ฟังสิ่งที่เราไม่เคยรู้ ไม่เคยได้ยิน

อย่างวันนี้ ได้ยินจากท่านอาจารย์ เป็นการฟังความจริงที่ต้องฟังซ้ำ ๆ ว่าทุกขณะในขณะนี้ก็มีแต่ธาตุ คือ ธาตุรู้ และธาตุไม่รู้ แต่ถ้าเราไม่มีเสียงท่านอาจารย์คอยย้ำ ก็จะลืมเสมอ แม้กระทั่งสถานที่ที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายเคยพาเราไป ก็ได้ยินแต่คำพูดว่า มีแต่คนที่มาทำบุญ มีแต่เราที่ทำบุญ ไม่มีคำพูดที่บอกว่าเป็นสภาวะธรรมเลย ฉะนั้น ขณะนี้สถานที่แห่งนี้ถูกนิมิตให้เป็นประเทศที่สมควร ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ และขออนุโมทนากับกลุ่มบรรณารักษ์ และสหายธรรม

วันก่อนได้ฟังท่านอาจารย์กล่าวถึงสมานัตตตา นึกถึงสังคหวัตถุ ๔ ที่ท่านอาจารย์ได้บรรยายเรื่องทาน การให้ปิยะวาจา การพูดจาในสิ่งที่สมควรได้ฟัง ที่ผู้ฟังเกิดความสบายใจ และอัตถจริยา คือ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ การเก็บกระดาด หรือสิ่งของอะไรที่คนอื่นเขาทำตกหล่น ดิฉันคิดว่าเป็นไปตามกำลังปัญญาจากเศษกระดาดเล็ก ๆ จนถึงเงินล้านที่เก็บไปคืนเจ้าของ สิ่งประทับใจจากที่ได้ยินคือ สมานัตตตา การมีตนเสมอ ซึ่งที่ได้ฟังมาจากที่อื่น ก็ไม่มีอะไรที่สะกิดใจเท่ากับได้

ยินจากท่านอาจารย์กล่าวว่า ทุกคนเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์ แล้วก็มีกรรมเป็นของ ๆ ตน ความเป็นทุกข์นี้ ขอความเมตตาจากท่านอาจารย์ให้ความเข้าใจเรื่องความเป็นทุกข์ทุกขณะของทุกชีวิต ที่ยังไม่ต้องแก้ก็เป็นทุกข์

ส. ทุกข์เพราะไม่รู้ความจริงว่า จริง ๆ แล้วไม่มีอะไร ไม่มีอะไรเลย แต่เมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น แต่เพราะไม่รู้ความจริงว่าสิ่งนั้นดับแล้วไม่มีอะไร ก็มีความติดข้อง และแสวงหาอยู่เรื่อย ๆ เเท่าไรก็ไม่พอ

กาม คือ รูปที่ปรากฏให้เห็นทางตา เสียงปรากฏให้รู้ว่ามีทางหู กลิ่นให้รู้ทางจมูก เมื่อมีจมูกกระทบกับกลิ่น ก็มีการได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายกระทบสัมผัสสิ่งที่ปรากฏเย็นบ้าง ร้อนบ้าง อ่อนบ้าง แข็งบ้าง ตึงบ้าง ไหวบ้าง ไม่มีวันพอ เป็นทุกข์ใหม่

ธ. เป็นทุกข์คะ

ส. เพราะฉะนั้น ก็เริ่มรู้จักทุกข์ สำหรับผู้ที่ไม่มีความติดข้องแล้ว ไม่เป็นทุกข์ พระอรหันต์ทั้งหลายไม่มีทุกข์ใจ มีแต่ทุกข์กาย ซึ่งเกิดขึ้นเพราะกรรมที่กระทำไว้ก่อนที่จะเป็นพระอรหันต์ และยังไม่บรรลุนิพพาน ก็เป็นโอกาสที่กรรมนั้นจะให้ผลทางหนึ่งทางใดทั้ง ๕ ทาง คือ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นสิ่งซึ่งบังคับบัญชาไม่ได้ ต้องเป็นอย่างนี้ แต่สามารถรู้ได้ว่า ทุกข์มาจากไหน ถ้าไม่มีการเกิดขึ้นเลย ทุกข์ก็ไม่มี เพราะฉะนั้น จะดับทุกข์ คือ ต้องไม่เกิด

ธ. แต่ตราบไต่ที่ยังไม่รู้ความจริง ก็ยังต้องเป็นทุกข์จากการเกิด

ส. ค่ะ ทุกข์จากความติดข้องจากสิ่งที่ปรากฏ

ธ. เพราะฉะนั้น ทุกชีวิตเมื่อเกิดมาแล้ว คือ ไม่รู้เหมือนกัน ถ้าเข้าใจว่า เขาก็อยู่ในสภาพทุกข์ เราก็จะมีตนเสมอกับเขาได้

ส. ไม่มีกฎเกณฑ์ แต่ความเห็นที่ถูกต้อง จะค่อย ๆ น้อมไปสู่การที่จะมีคุณความดีเพิ่มขึ้น ทั้ง ๑๐ บารมี

ธ. สิ่งเหล่านี้ ถ้าไม่ได้ฟังความจริง ก็ยังเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นคนนั้น เป็นคนนี้ จะมีตนเสมอได้อย่างไร ฉะนั้น ขาดการฟังความจริงไม่ได้เลย และบังคับบัญชา

ไม่ได้ว่า ฟังแล้วจะเข้าใจเมื่อไร กำลังปัญญาจะถึงจุดไหน เมื่อไร เพราะว่าบังคับไม่ได้ จึงต้องฟังต่อไป กราบบูชาพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง ดิฉันยืนยันว่า เกิดมาในชีวิตนี้ สิ่งที่เราจะได้ยินได้ฟังสะสมต่อไป คือ พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ถ่ายทอดจากผู้รู้และเข้าใจโดยละเอียดอย่างท่านอาจารย์กราบขอบคุณเป็นอย่างสูง

ส. ทุกคนคงอยากดี แต่ว่าดีบ้างไหม ถ้าไม่รู้ ก็อาจจะคิดว่าวันนี้ดีมากมา แต่ถ้ารู้ละเอียด ๆ จะรู้ว่า ไม่ดีมากกว่า เพราะฉะนั้น วันนี้ดีตรงไหน ถ้าตรงไหนไม่ดี ตรงนั้นก็ดองไม่ดี แต่ว่ามีความเห็นใจคนไม่ดีบ้างไหม มีความเมตตาคนชั่วบ้างไหม ถ้ารู้ตามความเป็นจริงว่า ผลของกรรมที่เราทำคนอื่นไม่ได้รับนอกจากตัวของเขาเอง ใครทำอะไรไว้ เจตนาที่เป็นกรรมที่กระทำนั้นทำให้เกิดจิตประเภทที่เป็นผลของกรรม เป็นเรื่องละเอียดมาก ถ้ากล่าวโดยสภาพธรรมว่า ไม่มีใครสามารถให้กรรมใดให้ผลรวดเร็ว อย่างบางคนทำบุญแล้วบอกว่า เมื่อไหร่บุญจะให้ผลสักที พูดอย่างนี้โดยไม่รู้จักรว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามปัจจัย แล้วอุศลที่ทำละ ไม่เห็นเรียกร่องเลยว่า เมื่อไหร่จะให้ผลเสียที ฉะนั้น ธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก ปัญญาต่างหากที่จะนำไปสู่กุศลทุกประเภท ซึ่งเป็นบารมีทั้ง ๑๐

บารมี คือ หนทางที่จะดับกิเลสได้ ก่อนอื่นต้องเห็นว่า กิเลสไม่ดี ไม่ใช่เรา ทุกคนอยากดี แต่ว่าธรรมเป็นธรรม เมื่อมีความไม่ดีที่สะสมมา จะให้ดีได้อย่างไร นำสงสารคนไม่ดีไหมที่เขาจะได้รับผลของกรรม เพราะฉะนั้น ขณะใดก็ตามซึ่งเข้าใจว่าเป็นธรรม ก็มาจากปัญญา ความเห็นที่ถูกต้องว่า ไม่มีเรา สัตว์โลกต้องเป็นไปตามกรรม เพราะเหตุว่ากรรมเป็นเหตุ ผลของกรรมต้องมีแน่ เมื่อเหตุมี

ด้วยเหตุนี้ คนที่ทำกรรมไม่ดี เขาต้องได้รับผลของกรรมแน่นอน มีทางไหนที่จะช่วยให้เขาดีขึ้น นั่นคือ ความเป็นมิตรที่ดี ถักลายมิตร แทนที่จะไปโกรธ เกลียด ซึ่งเป็นโทษกับตนเองไม่ใช่คนอื่น และจะนำมาซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นโทษแก่ตนเอง เข้าใจว่าทำให้คนอื่นได้รับทุกข์ แต่หาใช่ไม่ เพราะผู้ที่กระทบนั้นแหละที่ได้รับส่วนทุกข์

ส่วนที่คนอื่นได้รับ ก็เป็นผลของกรรมที่เขาได้ทำไว้ ไม่ใช่เราไปทำให้ ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อเหตุผล

ถ. เมื่อสักครู่นี้ มีคำว่า สมานัตตตา ขอให้ความกระจ่างคำนี้ด้วยค่ะ

ส. ความเป็นผู้มีตนเสมอ ตั้งแต่สูงสุด พระโสดาบันเสมอกับพระโสดาบัน ในความเป็นพระอริยบุคคล แต่ว่าชีวิตประจำวัน ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องว่า ทั้งหมดเป็นธาตุแต่ละธาตุ ๆ ก็เสมอกันในความเป็นธาตุ ธาตุดีก็คือธาตุดี เสมอกับธาตุดี ธาตุไม่ดีก็เสมอกับธาตุไม่ดี เพราะฉะนั้น ก็มีทั้งธาตุดี และธาตุไม่ดี ซึ่งไม่ใช่ใครเลย ทั้งหมด ถ้ารู้อย่างนี้ก็เห็นประโยชน์ของธาตุดี เพราะเหตุว่านำมาซึ่งผลที่ดี

ความมีตนเสมอกับคนอื่น คือ แทนที่จะมีการถือว่าสูงกว่า หรือว่าต่ำกว่า หรือ แม้แต่ด้วยความสำคัญว่าเสมอกัน แต่ถ้าด้วยความสำคัญตน ก็ไม่ใช่ความเป็นผู้มีตนเสมอ

ถ้าเป็นผู้มีตนเสมอ ก็เข้าใจ และเห็นใจในแต่ละบุคคลด้วยความเป็นมิตรจริง ๆ เขาหิว เราก็หิว เพราะฉะนั้น แบ่งปันได้ไหม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า มีความเข้าใจในการเป็นแต่ละหนึ่ง

ถ. คำว่า ความมีตนเสมอ สมานัตตตา กับ มานะ ความสำคัญตน จะแยกกันตรงไหน

ส. มานะ เป็นอกุศล มีความสำคัญตนในความเป็นตน ในความเป็นเรา เพราะฉะนั้น ในรูปพรหม ไม่มีบุคคลใดที่จะปรากฏให้เห็น มีแต่ธาตุรู้ จิต และเจตสิกตามเหตุตามปัจจัย ก็ยังมีความสำคัญตนได้ ด้วยเหตุนี้ ปกติธรรมดา ความสำคัญตนไม่ปรากฏ จนกว่าจะมีการเทียบเคียง เช่น เขาสูง เราต่ำ หรือว่าเสมอกัน เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า คนนั้นไม่เป็นกุศลในขณะนั้น ถ้าเป็นกุศล คือ เหมือนกันเลย เสมอกันเลย

ถ. ในชีวิตประจำวัน สมานัตตตา คือ การที่ไม่ถือตน และมีความเสมอกันกับทุก ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นใคร อย่างนั้นใช่ไหมคะ

ส. มีใจเสมอ คือ ความเป็นมิตร แต่ต้องรู้ฐานะ หน้าที่ กิจการงาน ทุกอย่าง แต่ก็เป็นมิตรได้ มีความเป็นเพื่อนได้ ใคร ๆ ต้องการคำพูดที่น่าฟังหรือเปล่าคะ ฉันใดคนอื่นก็ฉันนั้น เพราะฉะนั้น เขาเป็นใครก็ไม่สำคัญ แต่ว่าคำพูดของเราน่าฟังเสมอสำหรับเขา ไม่ทำให้เขาเดือดร้อนใจ

ถ. สมานัตตตา ก็เหมือนกับค่าง่าย ๆ เช่น ใจเขาใจเรา ไซ้ไหมคะ

ส. ค่ะ มีความเป็นมิตรเสมอกันกับทุกคน

ถ. บางครั้งอยากจะทำความดี หรือจะนึกถึงใจเขา แต่การสะสมทำให้เราทำไม่ได้

ส. นี่เป็นเหตุที่ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม ๔๕ พรรษา ไม่ใช่แค่คำสองคำ เพราะรู้ว่า ยากแสนยากที่คนจะเห็นประโยชน์ของการเป็นคนดี และเข้าใจพระธรรม

ถ. ยกตัวอย่าง คงเป็นอกุศลของตัวเอง ตื่นขึ้นมาก็ได้ยินเสียงที่ไม่ถูกใจ ถูกเพื่อนตะคอกใส่ รู้สึกได้ทันทีว่า ไม่ชอบเสียงนี้เลย แต่นึกในใจว่า เราคงกระทำอย่างนี้บ่อย ๆ ถึงได้ยินเสียงที่ไม่ชอบใจเลย ก็มีความเป็นเราขึ้นมา

ส. แต่ละคนก็เป็นแต่ละหนึ่ง คนอื่นที่ไม่คิดอย่างนั้นก็ได้ คิดอย่างอื่นก็ได้ ไม่มีการบังคับ ไม่รู้ว่าขณะนี้สิ่งที่ได้ยินได้ฟังแล้ว กำลังปรุงแต่งให้ข้างหน้าต่อไปเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น ตั้งแต่เด็ก จึงได้มีการฟังครูอาจารย์ ได้ฟังพ่อแม่ ได้ฟังสิ่งที่ดี เพื่อที่จะได้ขัดเกลาให้เขาเป็นคนดีข้างหน้า ฉะนั้น พระธรรมที่ทรงแสดงไว้นาน ๔๕ พรรษา เพราะรู้อัธยาศัยของคนว่า หลากหลายมาก ไม่เหมือนกันเลย บางคนได้ฟังคำนี้แล้วมีความเข้าใจ และเห็นประโยชน์ อีกคนก็ไปเข้าใจในเรื่องอื่น แล้วเห็นประโยชน์ ก็ค่อย ๆ ขัดเกลาไปตามการสะสม สะสมมาแล้ว และกำลังสะสมต่อไป

ด้วยเหตุนี้ สภาพของจิต คือ เมื่อมีการเห็น การได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้นได้รับรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส และคิดนึกตามสิ่งที่ปรากฏแล้ว แต่ว่าจะสะสมมาในทางฝ่ายดีหรือในทางฝ่ายชั่วก็แล้วแต่ แต่การมีโอกาสได้ฟังพระธรรม เป็นโอกาสที่จะพิจารณาเข้าใจในความถูกต้อง ซึ่งถ้าไม่มีคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็คิดเอง แต่นี่ฟังแล้วรู้อะไร

เป็นความถูกต้อง เป็นประโยชน์มหาศาล เป็นพระมหากรุณาที่ทุกคำของพระองค์ให้เราเป็นคนดี ให้เราเข้าใจถูกต้อง ให้เราขัดเกลากิเลส แต่ว่ากิเลสก็เชื่อว่าใครจะไปขัดเกลาได้ แต่เพราะความเข้าใจ ต้องไม่ลืมปัญญา คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง ก็จะค่อย ๆ ทำหน้าที่ปรุ้งแต่ง ที่ใช้คำว่าสังขารชั้น

วันนี้ กับ พรุ่งนี้ต่างกัน ถ้าพรุ่งนี้ได้ฟังธรรมอีก และวันต่อ ๆ ไป ก็ปรุ้งแต่งให้สิ่งที่ไม่เคยคิดมาก่อนเกิดขึ้นได้ การที่คิดว่าความดีทำได้ ความจริง คือ ทำง่าย ไม่ยากเลย พุทธดี ทำดี คิดดี

ถ. ได้แต่คิด พอถึงเวลาที่ความไม่ดีจะเกิด ไหมมาก

สุ. แต่ตอนนี้รู้แล้ว ตอนนี้ คือ ตอนที่รู้ว่าบังคับบัญชาไม่ได้ ก็ฟังต่อไป จนกว่าความเห็นถูกต้อง ความเข้าใจถูกต้องค่อย ๆ ทำหน้าที่เพิ่มขึ้น

ถ. เมื่อเข้าดิฉันก็เจียบ และรู้สึกที่เราต้องทำอย่างนี้มาแน่ ๆ ถึงได้ฟังเสียงที่ไม่ถูกใจ แต่ไม่ได้ตอบ ใช้การเจียบ

สุ. เริ่มเปลี่ยน เริ่มเห็น แต่ยังเป็นเรา เพราะฉะนั้น เห็นถูกต้องว่า ยากที่สุด คือ ไม่เป็นเราเมื่อไหร่เห็นจริงอย่างนั้น รู้แจ้งในสังขารธรรมถึงความเป็นพระอริยบุคคล เป็นพระโสดาบัน ดับการไม่รู้สภาพเกิดดับของธรรมในขณะนี้ ดับการที่ไม่เคยเห็นโทษของสังสารวัฏ ซึ่งเพียงขั้นฟัง ก็ได้ยิน แต่ยังไม่ละเอียดพอ เพราะฉะนั้น ถ้าได้ยินละเอียดมากขึ้น ๆ จะค่อย ๆ เป็นไปที่ละเล็กทีละน้อย จึงต้องอาศัยบารมี คือ คุณความดีทั้ง ๑๐

ถ. อีกเรื่องหนึ่ง ในชีวิตประจำวัน เช่น ขณะขับรถ อกุศลนี้เกิดบ่อยมาก คือ ฉันทริบ ฉันทจะแซง เมื่อก่อนไม่รู้ตัว เตือนนี้รู้บ่อยว่า อกุศลเกิดตลอดเวลา แทนที่จะเมตตาให้เขาไป เตือนนี้ระลึกอยู่เสมอว่า เราไม่ได้ทำงาน เราไม่รีบ แต่ความเป็นเรา สมัยก่อนไม่เคยรู้อะไรเลย ก็ทำตามการสะสม พอตอนนี้ไม่เป็นไร เราไม่รีบ ไม่ทราบจะพูดอย่างไร บางครั้งคิดว่า ฟังพระธรรมบ่อย ๆ อกุศลจะลดลง ขณะขับรถจะเห็นชัดมาก อกุศลเยอะมาก พอเห็นคนที่ขับแซงซ้ายแซงขวาคิดว่า เจอคนแย่งจ้งอย่างนี้จะพิจารณาอย่างไร

ส. ด้วยความเป็นเรา ไม่ใช่ด้วยปัญญาที่รู้ว่า บังคับบัญชาไม่ได้ ต่างกันใช่ไหมคะ

ถ. ต่างกันค่ะ คงต้องหมั่นฟังพระธรรมบ่อย ๆ กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ค่ะ

ส. โกรธมาก ๆ แต่รู้ว่าไม่ใช่เรา ยังดีกว่าโกรธมาก ๆ แล้วพยายามไม่โกรธ

ถ. ขอเรียนถามท่านอาจารย์เรื่องการอ่านหนังสือธรรม การฟังธรรม การสนทนาธรรม บางคนก็บอกว่า ไม่อยากมาฟัง อ่านหนังสือก็พอ บางคนก็ฟังธรรมและมาสนทนาธรรม ต่างกันอย่างไร

ส. เพื่ออะไร จะอยู่บ้านไม่มาร่วมสนทนาธรรม หรือจะอ่านหนังสือ หรือจะทำอะไรก็แล้วแต่ เพื่ออะไร ต้องมีจุดประสงค์ เพื่อเข้าใจธรรม แม้จุดประสงค์ต้องตรงไม่ว่า เพื่อเราจะได้เป็นคนดี หรือเพื่ออย่างนั้น เพื่ออย่างนี้ แต่ที่ถูกต้องก็คือว่า แต่ละคำที่ได้ยินได้ฟัง แม้แต่อ่าน เข้าใจแค่ไหน เพราะฉะนั้น ฟังธรรมเพื่อเข้าใจ อ่านธรรมก็เพื่อเข้าใจ ทั้งหมดอยู่ที่ไหนก็ได้ เพื่อประโยชน์ คือ ได้เข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง ละเอียดขึ้น ลึกซึ้งขึ้น รู้จักพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพิ่มขึ้น

ถ. กระผมมีความรู้สึกว่าการสนทนาธรรมความละเอียดมีมากกว่า และเป็นการกระตุ้น คำถามเก่า ๆ ซ้ำ ๆ ทำให้เราตื่นตัวอยู่เสมอว่านี่เป็นธรรม แต่ถ้าอ่านบางทีก็เผลอไป ลืมไป

ส. นี่เป็นเหตุที่มีการสนทนาธรรม เพื่อที่จะได้เข้าใจธรรมละเอียดเพิ่มขึ้น

ถ. กระผมเคยอ่านธรรมมาครึ่งปี ไม่ให้ภรรยาทราบ คิดว่าอ่านได้ประโยชน์ แต่พอมาฟังธรรมแล้ว ฟังสนทนาจากท่านอาจารย์ ผิดกันมาก เมื่อสัปดาห์ที่แล้วคุณหมอผู้หญิงท่านหนึ่งก็สนใจธรรม ฟังธรรมจากอาจารย์ทางวิทยุ ทำไมไม่มาฟังที่มูลนิธิ เขาบอกว่า คำถามบางครั้ง ถามซ้ำ ๆ ซาก ๆ ผมก็บอกว่า ซ้ำ เป็นการกระตุ้นให้เราได้เข้าใจธรรม เข้าใจความเป็นตัวตนมากขึ้น ไม่ทราบว่าจะถูกหรือผิด

ส. ไม่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จไปที่ใด พระองค์ตรัสเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจหรือเปล่า ซ้ำใหม่ ถ้าไม่ให้พูดเรื่องนี้ จะให้พูดเรื่องอะไร

กำลังเห็นแท้ ๆ อย่างนี้ และก็รู้ว่ายากแสนยากกว่าที่จะรู้ตรงเห็น และเข้าใจ เห็นจริง ๆ ว่าเป็นธาตุรู้ ซึ่งไม่มีรูปร่างเลย สักนิดเดียวก็ไม่มีที่จะเป็นแข็ง เป็นเสียง เป็นกลิ่น หรืออะไร ลองคิดถึงธาตุนั้น เหมือนโลกว่างเปล่า ไม่มีอะไรเลยจริง ๆ แต่มี ธาตุรู้เกิดขึ้น ขณะนั้นจึงจะรู้ว่า นี่แหละความหมายของธาตุรู้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏให้ เห็น ไม่ใช่เสียง ไม่ใช่กลิ่น แต่เป็นธาตุรู้ที่กำลังรู้สิ่งนั้น เพราะฉะนั้น ยังคงมีความ สงสัยแน่นอน

วิจิกิจฉา ในภาษาบาลีหมายความว่า ไม่แน่ใจว่าขณะนี้เข้าใจสิ่งที่ได้ฟังแค่ไหน เช่น เห็นกำลังมีแท้ ๆ และก็บอกว่าเห็นเป็นธาตุรู้ ฟังได้ ภาษาไทยเข้าใจ แต่ความเป็น ธาตุไม่ปรากฏ และความเป็นธาตุรู้ ซึ่งขณะนั้นต้องไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลยทั้งสิ้น นอกจากธาตุรู้

เพราะฉะนั้น แต่ละคำลึกซึ้ง ต้องค่อย ๆ ชัดเจนขึ้น แน่แน่นอนว่าเราฟัง เดียวเราก็กลิ้ม เป็นเรื่องอื่นทันที ไม่ว่าเข้าส่ายปายคำตัก ลิ้มทั้งนั้น จึงต้องฟังซ้ำ เพื่อเป็น ปัจจัยปรุงแต่งให้เข้าใจมั่นคงขึ้น เพราะทุกอย่างเป็นอนัตตา ฉะนั้น ที่บอกว่าซ้ำซาก เข้าใจแค่ไหน ต้องซ้ำ แม้กระทั่งเดี๋ยวนี้ เห็นเป็นธาตุรู้ พูดอีกก็ครั้งก็เพื่อให้เข้าใจว่า เห็นในสิ่งที่กำลังเห็น ขณะนี้เห็นเป็นธาตุรู้ แต่ยังไม่ได้เข้าใจเห็นที่กำลังเห็น ซึ่งกว่าจะ ถึงขั้นนั้น ต้องเป็นปัญญาอีกขั้นหนึ่ง เป็นปฏิบัติ

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องเป็นไปตามลำดับ ปริยัติ ฟังพุทธพจน์ คำของพระองค์ ไม่ใช่ฟังเฉย ๆ แต่รอบรู้ในคำนั้นทุกคำ และสอดคล้องกันด้วย เช่น ธรรม รอบรู้ว่าเป็นธรรม ก็ไม่มีเรา แล้วเป็นอะไร ก็สามารถที่จะกล่าวถึงได้ แต่ยังไม่ ถึง ขณะนี้ เดียวนี้ เพียงแต่เอ่ยชื่อ เพียงแต่กล่าวถึงจิต พูดได้ จิตมีเท่าไร ก็ประเภท แต่ยังไม่ถึงจิตเดี๋ยวนี้ ซึ่งกำลังเกิดดับ ทำกิจเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง เพียงแต่ว่ากำลังพูด เรื่องราวของจิต พูดถึงเจตสิก สภาพธรรมที่เกิดกับจิต พูดถึงโลภะ มีต้องหลายชื่อ อาสา ความหวัง ก็เป็นโลภะ ต่าง ๆ เหล่านี้ให้เราเข้าใจถูกต้องว่า แม้เพียงหวัง ก็เป็น โลภะ

การที่เราพูดถึงสิ่งนี้บ่อย ๆ ทุกอย่างเป็นธรรม ก็ไม่เคยรู้ ฉะนั้น ฟังเพื่อให้ถึงสภาพที่กำลังมีขณะนั้น เป็นความเข้าใจที่มั่นคงว่า นั่นไม่ใช่เรา แต่เป็นธรรม เพราะฉะนั้น จากปริยัติซึ่งรอบรู้และสอดคล้องกันทั้งหมด ก็จะเป็นปัจจัยให้สติสัมปชัญญะเกิดขึ้นเป็นปฏิบัติ ซึ่งคนส่วนใหญ่เข้าใจผิด คิดว่าไปปฏิบัติธรรม แต่ความจริงต้องเป็นปัญญา ซึ่งอาศัยการฟังแล้วเข้าใจในความเป็นอนัตตา ถ้าในความเป็นอนัตตาแล้ว ก็ไม่ได้หวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย จะไปไหน ไปทำไม นั่นหวังแล้ว ซึ่งถ้ามีความเข้าใจที่สามารถจะถึงการรู้เฉพาะลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นปฏิบัติ ก็ต้องโดยความเป็นอนัตตา หนทางนี้เป็นหนทางไปสู่ความไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของเราโดยตลอด ฟังธรรมเพื่อละความไม่รู้ ซึ่งทำให้เกิดความต้องการและยึดมั่นความเป็นเรา

เพราะฉะนั้น อีกคำหนึ่งของ “ภิกขุ” ซึ่งหมายความว่าถึงภิกษุ คือ ผู้ที่รู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ เพื่อดับกิเลส

ถ. การอ่านหนังสือธรรม คำแต่ละคำในหนังสือ เราไม่สามารถเข้าใจได้หมด แต่ถ้ามาสนทนาธรรม ได้ความรู้มากขึ้นอีก

สุ. เพราะเหตุว่าการอ่านหนังสือเข้าใจตรงนี้ เท่าที่ทรงแสดงไว้ตรงนี้ เมื่ออ่านต่อไปอีก ก็พบความหมายที่กว้างขวางออกไปอีกของคำที่ได้กล่าวไว้ตอนต้น ยิ่งอ่านมาก ยิ่งเข้าใจมาก ทันทิที่ได้ยินได้ฟัง ก็รู้สึกถึงความลึกซึ้งของคำนั้น เพราะเหตุว่าเราไม่สามารถกล่าวถึงพระธรรมที่ทรงแสดง ๔๕ พรรษา หรือแม้แต่พระสูตรเดียว โดยความละเอียดยิ่งเพียงในเวลาจำกัด แต่จากการที่ได้ฟังตรงนี้ เข้าใจตรงนี้ พอไปพบข้อความตรงอื่น ขยายความเข้าใจตรงนี้ให้ละเอียด และกว้างขวางลึกซึ้งขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะรู้ว่า เพียงแค่เล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่พอ ต้องมากกว่านี้อีก

ถ. แต่ความจำ ไม่ว่าจะอ่านก่อน อ่านทีหลัง ก็ลืม สู้มาฟังดีกว่า จะได้เป็นการกระตุ้นให้เรารู้ว่า ความเป็นตัวเป็นตนเป็นอย่างไร อนัตตาเป็นอย่างไร ถ้าอ่านหนังสืออย่างเดียว ก็เป็นตัวเป็นตนตลอด

สุ. ตามอัธยาศัย

ถ. การอ่านหนังสือ ไม่มีใครกระตุ้นบ่อย ๆ ว่าเป็นอนัตตา เพราะความเป็นตัวเป็นตนถึงได้ยังมีอารมณ์โกรธ มีอารมณ์อย่างนั้น อย่างนี้ขึ้นมา

สุ. เพราะว่ายังไม่มั่นคงในคำว่า “ธรรม” ถ้ามั่นคง แค่ได้ยินก็รู้เลยว่า อนัตตาทั้งหมด เพราะฉะนั้น คำใดที่ได้ตรัสไว้แล้ว ถึงแม้ว่าจะได้ยินไม่บ่อย แต่มีความเข้าใจมั่นคง เพราะเคยได้ฟังมาจนกระทั่งมั่นคงว่า พอพูดถึงธรรม ก็คือไม่ใช่เรา ไม่ว่าจะเป็นอ่านข้อความในพระสูตรทั้งหมด เรื่องของใครทั้งหมดก็ตาม ธรรมทั้งนั้น เป็นแต่ละธาตุ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ชื่อเพื่อให้รู้ว่าหมายถึงธรรมใด การฟังบ่อย ๆ ก็ทำให้มีความเข้าใจมั่นคงขึ้น ไม่ลืม

ถ. พระวินัยลักซึ่งโดยกิจ พระสูตรลักซึ่งโดยอรรถ พระอภิธรรมลักซึ่งโดยสภาวะ จริง ๆ แล้วในพระไตรปิฎกก็เป็นตัวหนังสือ จะขอความเห็นว่าเป็นความเข้าใจถูกหรือไม่ อย่างเช่น พระวินัย การที่จะไปจับสิ่งของ แสดงให้เห็นถึงว่าผิดพระวินัยแล้ว ส่วนพระสูตรลักซึ่งโดยอรรถ ตัวอย่างมีพระราชาผู้หญิงคนหนึ่ง แล้วบอกว่าเหมือนปลากำลังกลืนเบ็ด ส่วนพระอภิธรรมกล่าวถึงโลภะ คือ ความติดข้อง แต่จริง ๆ แล้ว คือ ตัวหนังสือทั้งหมด

สุ. ถ้าไม่คำนี้ว่าเป็นพระวินัย หรือพระสูตร หรือพระอภิธรรม แต่เป็นธรรมที่มีจริง สะดวกไหม ไม่ต้องไปคิดว่า นี่คือนัยของพระสูตร หรือว่านี่คือนัยของพระอภิธรรม แต่กล่าวถึงสิ่งที่มีจริง ซึ่งทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม ก็กล่าวถึงธรรมที่มีจริงโดยประการต่าง ๆ

สำหรับพระวินัย ก็โดยประการที่ประพฤตินั้นไปทางกาย ทางวาจา ที่ทำให้รู้ได้ว่า จิตขณะนั้นเป็นอกุศลระดับใด ทางฝ่ายพระอภิธรรม คือ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลเรากำลังพูดถึงธาตุ สิ่งที่มีจริงแต่ละหนึ่ง ๆ เรียกชื่อก็ไม่รู้ว่าจะเรียกอย่างไร ตัวอย่างรถยนต์คันหนึ่ง แต่เรียกส่วนต่าง ๆ อีกหลายชื่อ มากมาย เข้าไปในป่า ต้นไม้ใหญ่ ๆ พอรู้ แต่ต้นอื่น ๆ มีอีกมากมาย เพราะฉะนั้น ถ้ามีความเข้าใจในความเป็นธรรมอย่างมั่นคงว่าไม่ใช่เรา การศึกษาพระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม ก็สอดคล้องกันว่าเป็น

ธรรมแต่ละหนึ่ง ที่กล่าวถึงกุศลบ้าง อกุศลบ้าง เพื่อขณะนั้นไม่ใช่เราที่กำลังอ่าน แต่กำลังเข้าใจธรรมที่อ่าน

ถ. ไม่ใช่เราที่กำลังอ่าน ก็ในหนังสือพระไตรปิฎก ก็ไม่ใช่คนสัตว์ด้วย อย่างเช่น พระราชา ก็ไม่ใช่สภาพธรรม

สุ. เพราะฉะนั้น ละเอียดมาก ทันทีที่เห็น สภาพธรรมที่มีจริง ตามหลัก แล้วใครรู้ เร็วสุดที่จะประมาณได้ จนกว่าสภาพธรรมนั้นเกิดดับปรากฏให้เห็นเป็น รูปาร่างสังขาร ใช้คำว่า นิमित คำว่านิमित มีความหมายหลายอย่าง อย่างหนึ่งคือ ส่วนที่ปรากฏเป็นรูปาร่างสังขารให้รู้ได้โดยอาการนั้น ๆ เป็นบัญญัติที่ละเล็กที่ละน้อย ให้รู้ว่ามันอะไร ถึงแม้ว่าไม่เรียกชื่อแต่ก็รู้

งูเห็นนก ก็รู้ เราเห็น ไม่ต้องพูดว่า สิ่งที่ถูกเห็นเป็นอย่างนั้น ๆ ไม่ต้องใช้คำใด ๆ เลยก็ได้ แต่ที่ใช้คำเพื่อให้เข้าใจกันได้ เพราะฉะนั้น ทุกคำเป็นไปตาม ความหมายของสิ่งที่มี เป็นภาวะของสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรมต้องศึกษา ที่ละคำให้เข้าใจชัดเจนว่า สภาพธรรมสั้นมาก สุดที่จะประมาณได้ ขณะนี้รู้หรือเปล่า ว่าประมาณจิตไม่ได้เลย เพราะว่ากว่าจะเป็นหนึ่งคน กว่าจะเป็นหนึ่งโต๊ะ กว่าจะเป็น หนึ่งดอกไม้ กว่าจะเป็นหนึ่งถ้วยแก้ว ทุกสิ่งทุกอย่างอาศัยสิ่งที่เกิดดับ จนกว่าสิ่งที่เกิดดับสืบต่อนั้น ปรากฏเป็นนิมิตรูปาร่างต่าง ๆ ซึ่งความจริงก็เหมือนกับการแกว่งก้านธูปที่จุดแล้วหนึ่งดอกให้เป็นวงกลม จะเห็นแสงไฟที่เป็นวงกลม แต่อย่างนั้นลองหรือเปล่า เพราะขณะนั้นต้องมีเพียงหนึ่งขณะที่เกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็ว ขณะนี้จิตก็เหมือนนักมายากล เกิดดับสืบต่อ รู้สิ่งที่ปรากฏจนกระทั่งเป็นนิมิตสังขารให้จำได้ ให้รู้ได้ เป็นบัญญัติขึ้นมาว่า สิ่งนั้น อย่างเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ แต่ละชาติ แต่ละภาษาก็เป็นเสียงหมด แต่ละเสียงสามารถที่จะนำมาซึ่งบัญญัติให้รู้ว่า หมายความว่าถึงอะไร เพราะฉะนั้น บัญญัติ คือ รู้ได้ด้วยอาการนั้น ๆ ของสิ่งที่ปรากฏเป็นนิมิต ฉะนั้น นิมิตทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย

ธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด ฟังแล้วค่อย ๆ ไตร่ตรองทีละคำให้มันคง ไม่อย่างนั้น เดียวก็ปะปนกันอีก

ถ. เวลาดูหนังสือ จะมีแค่สีขาวกับสีดำ แต่ก็คิดไป

สุ. เพราะอะไร

ถ. เพราะความจำที่เคยจำมา

สุ. แสดงให้เห็นว่าไม่ใช่เราใช่ไหม กว่าจะรู้จริง ๆ ก็ต้องทุกขณะที่ปรากฏแล้ว สามารถที่จะรู้ได้อย่างน้อยที่สุด คือ ธรรมคือสิ่งที่มีจริง ทุกอย่างที่เราสัมผัสสัมผัสพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ความจริงของสิ่งนั้นถึงที่สุด คือ การเกิดขึ้นแล้วดับไป

ถ. ที่อาจารย์ได้กล่าวถึงคำว่า เถรวาทะ สังเกตว่าหลายท่านในที่นี้มีการเริ่มต้นความเข้าใจในธรรม และเข้ามาศึกษา ซึ่งการที่จะให้เกิดความมั่นคงไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะว่าในชีวิตประจำวันที่ได้ยินได้ฟังข้อมูลหลาย ๆ อย่าง ก็จะมีเรื่องความเชื่อต่าง ๆ เข้ามาด้วย ที่ผ่านมาเวลาเกิดเหตุการณ์ซึ่งไม่ปกติ ก็จะนึกว่าปรากฏการณ์อย่างนั้นเกิดจากอะไร อย่างล่าสุด ถึงแม้ตนเองจะฟังธรรมมานานระดับหนึ่ง และฟังท่านอาจารย์ซึ่งให้เข้าใจมั่นคงว่า ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นต้องมีเหตุและปัจจัย ใครจะได้เจอสิ่งใดก็ต้องเป็นเรื่องของบุคคลนั้นที่ต้องได้รับ แต่ขณะที่นั่งอยู่ในห้องทำงานคนเดียวได้ยินเสียงเหมือนคนกดกริ่ง เดินออกไปดู แต่ไม่เห็นใคร ครั้งที่หนึ่งก็ไม่ได้คิดอะไรมานั่งทำงานต่อ อีกสักพักได้ยินเสียงคนกดกริ่งอีก ก็คิดว่า อาจจะเป็นคนกดกริ่งคนเดิม แต่ก็ไม่เห็นใครอีก สักพักก็มีเพื่อนร่วมงานเดินเข้ามา ก็ถามเขาว่าเขาได้กดกริ่งหรือเปล่า เขาก็บอกว่าไม่ได้กด เขาเพิ่งมาถึง พอเล่าเรื่องนี้ให้เพื่อนคนอื่น ๆ ฟัง ก็จะมีเชื่อในสิ่งที่เคยสะสมมาว่า น่าจะเป็นเหตุอะไรบางอย่าง ไม่เชื่ออย่าลบหลู่ ทั้งที่บุคคลที่กล่าวคำนี้ก็เคยสนทนาธรรมกับเขา เห็นว่าเขาเป็นคนที่สนใจธรรม แต่ว่าเขาก็ยังมีความเชื่อตรงนี้อยู่ หรือแม้แต่ตนเองก็ตาม บางครั้งเวลาเกิดเหตุบางอย่างก็ไม่สบายใจแล้ว จะต้องไปสอบถามใคร ไปดูดวงบ้าง

อยากเรียนถามท่านอาจารย์เรื่องของความมั่นคง ในฐานะที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์ ถ้าเป็นพระโสดาบันก็จะมี ความมั่นคงในธรรมมาก แต่ถ้าเป็นปุถุชนนอกเหนือจากการฟังธรรมอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการพิจารณาอย่างไร

สุ. คุณหมอเชื่ออะไรบ้างคะ

- ถ. ตอนนี้เชื่อในเรื่องของกรรม การกระทำ และผลของการกระทำ
- สุ. รู้ใหม่ว่าเห็นขณะนี้ เป็นผลของกรรม
- ถ. จากการศึกษาก็เข้าใจว่าเป็นผลของกรรม
- สุ. เพราะฉะนั้น อย่างอื่นจะมาให้เห็นเดี๋ยวนี้ได้ไหม ถ้าไม่ใช่กรรม
- ถ. ไม่ได้ค่ะ
- สุ. ก็ค่อย ๆ มันคงขึ้น
- ถ. ถึงแม้จะมีปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายได้

สุ. อธิบายไม่ได้ เพราะไม่รู้ แต่ถ้ารู้ว่ามีเหตุปัจจัย เกิดแล้วดับแล้วก็ไม่สนใจ เพราะฉะนั้น ไม่ทำให้คุณหมอลำบากคิดมาก เมื่อมีความรู้ว่าดับหมดแล้ว และมีสิ่งที่กำลังปรากฏสืบต่อซึ่งไม่รู้ ถ้ารู้และเข้าใจสิ่งนั้น ก็ไม่มีสิ่งอื่นเข้ามาแทรกได้ แต่เพราะเหตุว่าไม่รู้ และมีสิ่งอื่นเข้ามาแทรก ทำให้คิดไปต่าง ๆ นานา แต่ตามความเป็นจริงทั้งหมด คือ มีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วดับไป จะไปกังวลเรื่องซึ่งหาคำตอบไม่ได้ ดีไหม

แต่คำตอบจริง ๆ คือ ไม่ว่าอะไรก็ตามเกิดแล้วดับไป ถ้ากังวลหมายถึงยังไม่ละ ยังไม่สละ ยังเป็นเรา การที่จะละความเป็นเรายากมาก และต้องรู้ด้วยว่า ขณะนั้นยังเป็นเรา แต่ถ้ารู้ว่าขณะนั้นไม่ใช่เรา เป็นอะไร ก็เป็นแค่คิด แล้วก็ดับ กลับมาอีกไม่ได้เลย

ถ. ท่านอาจารย์กล่าวว่า ฟังเพื่อรอบรู้ในคำที่เป็นคำจริง กับฟังที่ยังไม่ใช่รอบรู้ ตัวอย่างเช่น เห็น ที่ฟังแล้วเป็นรอบรู้ กับฟังแล้วยังเป็นตัวเราเห็น มีความต่างกันอย่างไร

สุ. ยังไม่หมดความเป็นเรา แต่รู้ใหม่ว่าเห็นต้องเกิด ก็เริ่มค่อย ๆ เข้าใจว่า ไม่ใช่เราที่จะไปทำให้เห็นเกิด คำสั้น ๆ คำเดียว เรื่องเดียว แต่คิดไตร่ตรองจนกว่าจะสามารถเข้าถึงความไม่ใช่เราในสิ่งที่กำลังมี ต้องอาศัยกาลเวลาที่ยาวนานมาก เพราะเหตุว่าเรายึดถือว่าเป็นเราเพราะไม่รู้มานานมาก เพียงแค่ฟังอย่างนี้แล้วจะให้เราไม่ใช่เราที่เห็น เป็นไปไม่ได้

สัจจะ คือ ความตรง เพียงแค่ฟังแต่เริ่มเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงว่า
สามารถที่จะประจักษ์แจ้งเห็นที่เกิดขึ้นแล้วดับ เพราะเห็นเกิดจริง ๆ ดับจริง ๆ นี่คือนั่นคง
แต่ไม่ใช่ว่า ไปพยายามหาทางให้มันคง แต่มันคงในความเป็นอนัตตา สะสมอกุศลมา
ตั้งมากมายแล้วจะให้ฟังเพียง ๓๐ นาที ๑ ชั่วโมง และจะให้เข้าใจขึ้นมาก ๆ เป็นสิ่งซึ่ง
เป็นไปได้ แต่ฟังไว้ เพราะฉะนั้น ขณะนั้นก็ไม่ใช่เรา สภาพจำก็จำไว้ มีสภาพธรรม
อื่นปรากฏ ก็จำอย่างอื่นไป

ในวันหนึ่ง ๆ จำธรรมมาก หรือว่าจำน้อย แต่ว่าจำอย่างอื่นไว้มาก แค่คนนั้น
เป็นใคร จำได้ทุกคนในห้องนี้ ยังจำสิ่งต่าง ๆ ในห้องนี้ได้ด้วย แต่จำว่าไม่ใช่เราก็ต้อง
ฟังจนกว่ามีปัจจัยพอที่จะระลึกได้ ซึ่งในขณะนั้นก็ยังทำหน้าที่เห็น ทำหน้าที่ได้ยิน ทำ
หน้าที่คิดนึก ก็เป็นธรรมทั้งหมดแต่ละหนึ่ง เพราะฉะนั้น ธรรมเป็นเรื่องที่จริง แต่ลึกซึ้ง
ต้องอาศัยกาลเวลาซึ่งเป็นบารมี

ถ. ขอยกตัวอย่างที่บอกว่าในห้องนี้มีแต่ธาตุ

ส. แค่นี้เข้าใจแค่นี้

ถ. ก็แค่สัตว์ บุคคล ตัวตนไม่มี มีแต่จิต

ส. แค่นี้เข้าใจแค่นี้ ไม่ต้องไปไกล แต่ละคำมันคงแค่นี้ มันคงไม่ใช่ไป
มันคงในเรื่องราวต่าง ๆ มันคงในแต่ละคำที่ได้ฟัง เพราะทั้งหมดที่ได้ฟังเป็นธรรมทั้งนั้น
เป็นอนัตตาทั้งหมด

ถ. เพราะฉะนั้น ฟังแบบรอบรู้ คือ เข้าใจจริง ๆ ในคำนั้น ไม่ใช่ว่าพูดตาม
หรือจำได้

ส. เมื่อเข้าใจจริง ๆ จึงเป็นการรอบรู้ ได้ยินคำว่าธรรมที่ไหน เข้าใจจริง ๆ
รอบรู้ใหม่

ถ. ถ้าเข้าใจจริง ๆ ก็รอบรู้

ส. ได้ยินคำว่าเห็น ได้ยินคำว่าธาตุ ได้ยินคำว่าอายตนะ มันคงหรือยังว่า
เป็นธรรม ก็คำ ๆ ก็มันคงหรือยังว่าเป็นธรรม ไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้น คำแรกคำเดียว
เป็นธรรม ถึงความเป็นพระอรหันต์ เมื่อมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ๆ

ถ. เพราะฉะนั้น การเริ่มต้นฟังจำเป็นมากว่าจะต้องฟังเพื่อเข้าใจ ไม่ใช่เพื่อจำคำ คิดว่าอยู่ในตำรา ธรรม คือ ต้องเป็นขณะนี้ เดียวนี้

ส. ไม่ใช่เพื่อให้สติสัมปชัญญะเกิด ไม่ใช่เพื่ออย่างอื่น แต่เพื่อเข้าใจสิ่งที่กำลังมีในขณะนี้ตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่เรา

ถ. เมื่อเริ่มต้นถูกก็จะสะสมความเข้าใจไปเรื่อย ๆ

ส. เป็นเรื่องละตั้งแต่ต้น ไม่ได้ไปติดข้องที่คำไหน ไม่ได้ไปอยากรู้นั้น อยากรู้นี้ แม้แต่สิ่งที่ได้ฟัง และความมั่นคงในความเป็นธรรมจะทำให้รู้ความเป็นธรรมของสิ่งที่มี โดยความเป็นอนัตตา

ถ. แล้วต่างจากฟัง เพื่อให้เกิดสติปัญฐานเกิดมาก ๆ

ส. ทั้งหมดต้องเป็นเรื่องละ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกคำ เพื่อละความไม่รู้ เพื่อละกิเลส

ถ. ธรรมเป็นสิ่งที่จริง เป็นปรมาตถธรรม ซึ่งหมายความว่าความจริงเป็นอย่างไร ก็เป็นจริงอย่างนั้น เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เมื่อต้นชั่วโมงท่านอาจารย์ได้กล่าวถึงรูปที่แยกย่อยไม่ได้แล้วที่ว่ามี ๔ รูป คำถามคือ ทางฝ่ายนามธรรม สภาพธรรมที่เป็นนามธรรม ธาตุรู้แต่ละครั้งจะมีส่วนประกอบพร้อมกันมากน้อยแค่ไหน

ส. จิตหนึ่ง เป็นธาตุรู้ อย่างเห็นเดี๋ยวนี้ คือ จิตรู้ว่า จริง ๆ สิ่งที่เราเห็นทางตาเดี๋ยวนี้เป็นอย่างนี้ ทางหูจิตได้ยินเสียง เฉพาะเสียงที่กำลังปรากฏเป็นสิ่งที่จิตกำลังรู้ เพราะฉะนั้น จิตเป็นจิตหลากหลายมาก อาศัยตาเกิดขึ้นเห็น อาศัยหูเกิดขึ้นได้ยิน แล้วจะให้เป็นจิตเดียวกันได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. ไม่ได้ จิตจะเกิดขึ้นตามลำพังไม่ได้ ต้องมีปัจจัย คือ เจตสิกซึ่งอาศัยกันและกันเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เจตสิกแต่ละหนึ่ง ต้องเป็นหนึ่งจริง ๆ แม้ว่าบางอย่างจะคล้ายคลึงกันมาก แต่ก็ไม่ใช่อย่างเดียวกัน เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาความละเอียดของเจตสิกในแต่ละหนึ่งให้รู้ว่า เป็นหนึ่งซึ่งไม่ปะปนกัน

อย่างความรู้สึก ทุกคนก็มี ดีใจบ้าง เสียใจบ้าง สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่จำ
ซึ่งจำไม่รู้สึกอะไรเลย จำเกิดขึ้นจำ เดียวนี้ก็จำ เห็นอะไรก็จำ ก็เป็นเจตสิกแต่ละหนึ่ง
ทั้งหมดมี ๕๒ ประเภท เกิดพร้อมกันได้ แต่แยกออกเป็นแต่ละหนึ่ง ๆ จิตเป็นจิต
เจตสิกเป็นเจตสิก ไม่รู้จักกันด้วย อาศัยกันเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป

ถ. อย่างน้อยที่จิตเกิดขึ้นแต่ละครั้ง ๆ ประกอบพร้อมกันกับเจตสิกอย่าง
น้อยเท่าไร อย่างรูปก็มี ๘ รูป ที่แยกไม่ได้อีกแล้ว ทางนามธรรม จิตเกิดขึ้นแต่ละครั้ง
ต้องมีสภาพรู้ที่เป็นเจตสิกเกิดประกอบพร้อมที่จะทำให้จิตเกิดขึ้นได้ ที่แยกไม่ได้แล้ว
อย่างน้อยเท่าไร

สุ. จิตหนึ่งขณะเกิดขึ้น อย่างน้อยต้องมีเจตสิก ๗ ประเภทเกิดร่วมด้วย
อย่างน้อยที่สุด

ถ. ไม่ว่าตรงไหนที่มีจิตเกิดขึ้น ก็ต้องมีเจตสิกอย่างน้อยที่ขาดไม่ได้สักตัว

สุ. จิตเป็นจิต เจตสิกแต่ละหนึ่งเป็นแต่ละหนึ่ง รูปเป็นรูป แต่ละหนึ่งก็เป็น
แต่ละหนึ่ง

ถ. ไม่ว่าจะเป็จิตของใคร มนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉาน

สุ. จิตเป็นจิต แล้วจะเป็นใคร เห็นไหมว่าต้องมั่นคง

ถ. อย่างน้อยก็ต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๗

สุ. เกิดพร้อมจิต รู้สิ่งเดียวกับจิต ดับพร้อมกับจิต และเกิดที่เดียวกันด้วย

ถ. ทำไมถึงมีแค่ ๗

สุ. ลองกลับความสงสัย

ถ. สงสัยว่า ที่จิตเกิดขึ้นแต่ละครั้งต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๗ ประเภท

สุ. ถ้ากลับ ทำไมไม่ต้องมีเจตสิก ๗ ได้หรือไม่

ถ. ไม่ได้ค่ะ

สุ. ไม่ได้ก็คือไม่ได้

ถ. ที่เรียนถามหมายความว่า แค่ว่า ๗ นี้ก็พอ เหมือนอย่างรูป คือ แค่ว่า ๔ เล็กสุด คือ แค่นั้น แยกไม่ได้อีก เพราะฉะนั้น นามธรรมก็ต้องมีจิตหนึ่งดวงเกิดพร้อมกับเจตสิกอีก ๗ ดวง ซึ่งแยกจากกันไม่ได้

สุ. แยกแต่ละชนิดมีเครื่องปรุงเท่ากันไหม

ถ. ไม่เท่าค่ะ

สุ. จึงเป็นแยกแต่ละอย่าง เพราะฉะนั้น จิตแต่ละประเภทก็ต่างกันตามเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย

ถ. หมายความว่าอย่างน้อยต้องมี ๗ แต่ท่านอาจารย์กล่าวว่า แยกแต่ละอย่างไม่เหมือนกัน เครื่องปรุงไม่เท่ากัน จิตที่เกิดดับแต่ละครั้ง เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยก็ต้องมากน้อยตามประเภทของจิต

สุ. แน่นนอน ทำให้จิตหลากหลายเป็น ๘๙ ประเภท หรือ ๑๒๑ ประเภทตามเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย

ถ. เพราะฉะนั้น จิตทุกดวงที่เกิดขึ้นมีแน่นนอน ๗ เจตสิกที่เกิดร่วมด้วย แต่ก็ขึ้นอยู่กับว่าจิตที่เกิดขึ้น เป็นกุศล เป็นอกุศล อย่างนี้เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยก็มีจำนวนไม่เท่ากัน สมมติว่า เราโกรธ ก็เป็นโทสะ ก็มีเจตสิก ๗ ดวงนี้เกิดด้วย

สุ. คุณเบญจมาศต้องทราบก่อนว่า เราจำแนกเจตสิกตามประเภทของจิต เจตสิกบางอย่างต้องเกิดกับจิตทุกขณะ ทุกประเภท ได้แก่ เจตสิก ๗ ประเภทต้องเกิดกับจิตทุกประเภท แปลว่า จิตจะขาดเจตสิก ๗ ดวงนี้ไม่ได้เลย แต่ว่าเจตสิกอื่นที่จะเกิดหรือไม่เกิด ก็ทำให้จิตนั้นหลากหลาย เช่น โลภะเกิดกับจิต ก็ทำให้จิตนั้นเป็นจิตที่มีโลภะเกิดร่วมด้วย ถ้าโทสะเกิดร่วมด้วยก็ทำให้เป็นจิตอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งต่างกับโลภมูลจิต เพราะเหตุว่ามีโทสะเจตสิกเกิดร่วมด้วย ก็จำแนกจิตออกไป ถ้าเป็นทางฝ่ายกุศล ก็ต้องมีโสภณเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ถ. ขึ้นอยู่กับว่าจิตนั้นจะเป็นจิตอะไร เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยจำนวนก็จะไม่เท่ากัน

สุ. แล้วแต่เจตสิกที่เกิดร่วมด้วย ปรุงแต่งให้จิตเป็นอย่างนั้น ๆ

ถ. แล้วแต่เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยกับจิตนั้น

ส. จึงทำให้จิตนั้นหลากหลาย

ถ. ทำให้มีความเข้าใจเพิ่มขึ้นไปอีก

ถ. เจตนาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง กราบเรียนท่านอาจารย์ถึงผลของกรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เพียงเท่านี้ไม่ได้มากไปกว่านี้

ส. เจตนาคืออะไร

ถ. เจตนา คือ การตั้งใจ ตั้งใจที่จะกระทำ

ส. เพราะฉะนั้น เจตสิกแต่ละหนึ่งต่างกันไปโดยลักษณะ โดยกิจหน้าที่ โดยอาการปรากฏ โดยเหตุที่เกิดเจตสิกนั้น ๆ เพราะฉะนั้น คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าละเอียดอย่างยิ่ง เพื่อที่จะให้เข้าใจจริง ๆ ว่าไม่ใช่เรา ถ้ากล่าวถึงเจตสิก ก็เป็นเจตสิกแต่ละหนึ่ง ๆ ไม่ซ้ำกัน ต่างกันเป็น ๕๒ ประเภท

เราได้ยินคำว่า “เจตนา” ภาษาไทยใช้คำภาษาบาลีมาก แต่ไม่ได้เข้าใจตรงตามภาษาบาลี อย่างเจตนา ตั้งใจแล้ว เขาบอกว่าไม่ตั้งใจ เห็นไหมคะ เป็นไปได้ไหมเจตนาเจตสิกเกิดกับจิตทุกประเภท เป็นหนึ่งในเจตสิกที่ต้องเกิดกับจิตทุกประเภท แต่คนไทยบอกว่า ไม่ได้ตั้งใจ แสดงว่าไม่เข้าใจ เพราะว่าตั้งใจ เจตนา หรือเจตนาเจตสิก เกิดกับจิตทุกประเภท แต่ถ้าเกิดกับจิตที่เป็นเหตุ ก็ต้องต่างกับเจตนาที่เกิดกับจิตที่เป็นผลใช่ไหม

ถ. ใช่ค่ะ

ส. เพราะฉะนั้น ขณะนี้เจตนาที่จะช่วยคนอื่นดับแล้ว ขณะนี้เห็นเกิดขึ้น มีเจตนาเกิดร่วมด้วย ไม่ใช่เจตนาที่จะช่วยคนอื่นใช่ไหม

ถ. ใช่ค่ะ

ส. เพียงแต่ชวนชวายกระทำกิจให้สำเร็จ กระตุ้นเตือนสหาตธรรม คือเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยให้ทำกิจหน้าที่ เพราะฉะนั้น ต้องรู้ลักษณะของเจตสิกด้วย ต้องรู้จักของเขาด้วย แต่ละหนึ่ง

ถ. ผลของกรรมที่ได้กระทำ คือ ทางและผลของกรรม

สุ. ผลของกรรมที่ได้ทำแล้วในชาตินี้มีไหม จากโลกนี้ไปแล้วยังมีกรรมที่ยังไม่ได้ให้ผลไซ้ไหม ฉะนั้น หลังจากที่เราตาย จิตจิตขณะสุดท้าย ทันทีก่อนที่จิตนี้ดับ กระทำกิจเคลื่อนไหว พันความเป็นบุคคลนี้ จะกลับมาเป็นบุคคลนี้อีกไม่ได้เลยสักขณะเดียว

ที่เราใช้คำว่า “ตาย” ต้องเข้าใจแต่ละคำด้วย เพราะฉะนั้น จิตขณะสุดท้าย คือ จิตจิต แต่กรรมที่ยังไม่ได้ให้ผลมี เพราะฉะนั้น กรรมหนึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดผล ซึ่งแล้วแต่จะเป็นผลของกรรมใด ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรม ก็ทำให้เกิดในนรก เป็นเปรต หรือว่าเป็นอสุรกาย แต่ที่เรามองเห็นในชาตินี้ คือ เป็นสัตว์เดรัจฉาน ในโลกนี้มีการเกิดที่ไม่ใช่มนุษย์ มีสัตว์ต่าง ๆ ที่มีขาบ้าง ไม่มีบ้าง ก็แล้วแต่กรรมทั้งสิ้น พอจะเห็นกรรมใหม่ มีการเกิดหลากหลาย กรรมที่ได้กระทำแล้ว แม้แต่เกิดเป็นสุนัขยังไม่เหมือนกันเลย มีตั้งหลายพันธุ์ พันธุ์เดียวกันก็ยังไม่เหมือนกัน เหมือนเราเดี๋ยวนี้ แต่ละคนก็เกิดเพราะกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นคนนี้ ยังไม่จากความเป็นบุคคลนี้ เพราะว่า จิตจิตยังไม่เกิดขึ้น จะให้เกิดก็ไม่ได้ ต้องแล้วแต่เหตุปัจจัยที่จะให้สิ้นสุดกรรมที่ทำให้เป็นบุคคลนี้ที่เราใช้คำว่า “ถึงแก่กรรม” คือ ถึงแก่กรรมที่จะทำให้สิ้นสุดความเป็นบุคคลนี้ ถ้ายังไม่เกิดขึ้น ก็ต้องเห็นไป ได้ยินไป

เพราะฉะนั้น กรรมที่ยังไม่ได้ให้ผล มีโอกาสจะให้ผลหลังจากที่ตายแล้ว ทำให้เกิดขึ้นเป็นคนนี้ และกรรมอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดยังสามารถให้ผล ทำให้มีจิตเห็นสิ่งที่น่าพอใจ เป็นผลของกุศล เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ เป็นผลของอกุศล ได้ยินเสียงที่น่าพอใจ เป็นผลของกุศล ได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจ เป็นผลของอกุศล

กล่าวถึงชีวิตประจำวันโดยละเอียด ให้รู้ว่า ณ ขณะใดเป็นผลของกรรม และขณะใดไม่ใช่ผลของกรรม เพราะฉะนั้น ผลของกรรมที่เกิดแล้ว ก็จะต้องเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ได้กลิ่นบ้าง ลิ้มรสบ้าง รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสบ้าง โดยเลือกไม่ได้ และถ้าไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก กรรมก็ยังทำให้หลับสนิท ดำรงสภาพชาติความเป็นบุคคลนี้จนกว่าจะตื่นขึ้นเห็นอีก ได้ยินอีก นี่คือ กรรมและผลของกรรม

ถ. ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เพราะฉะนั้น มีชีวิตอยู่เพื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส หรือว่ากระทบสัมผัส

ส. ในวันหนึ่ง ๆ เท่าที่จะรู้ได้ คือ ขณะใดที่เห็นเป็นผลของกรรม ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกาย สุขบ้าง ทุกข์บ้าง เป็นผลของกรรม นอกจากนั้นแล้วไม่ใช่ผลของกรรม คิดนึกต่าง ๆ ไม่ใช่ผลของกรรม คิดชั่วก็มี คิดดีก็มี

ถ. แล้วลาม ยศ สรรเสริญ เงินทอง

ส. ลามคืออะไร

ถ. ลาม คือ สิ่งที่ได้มาแล้วรู้สึกเป็นสุข อย่างได้เงินมา

ส. ไม่เห็น หรือเห็น

ถ. เห็นด้วย สัมผัสด้วย

ส. นำมาซึ่งรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่น่าพอใจ ซึ่งเป็นผลของกรรมที่ได้รับ เป็นผลของกุศลกรรม

ถ. แต่ว่าไม่ใช่วัตถุสิ่งของ ถ้าพูดถึง รูป รส กลิ่น เสียง

ส. ถ้าได้มาแล้ว ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่เป็นกลิ่น ไม่เป็นรส ไม่เป็นสิ่งที่กระทบสัมผัสที่น่าพอใจ จัดเป็นผลของกรรมใหม่ แต่ทั้งวันที่แสวงหา คือ รูปทางตา ต้องการเห็น เสียงทางหู กลิ่นทางจมูก รสต่าง ๆ ทางลิ้น และสิ่งที่กระทบสัมผัสกาย

ถ. อย่างแค่เห็นเงิน แต่ไม่ใช่เงินของเรา ก็แค่เห็น หยิบเงิน ไม่ใช่เงินของเรา ก็แค่หยิบ อันนี้ไม่ใช่ลาม

ส. เงินเป็นดินหรือเปล่า เงินเป็นเศษกระดาษหรือเปล่า

ถ. เป็นเศษกระดาษ

ส. เอาไปทิ้งเลยถ้าเป็นเศษกระดาษ

ถ. ไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น เงินไม่ใช่เศษกระดาษ เงินนำมาซึ่งสิ่งที่ต้องการ นำมาซึ่งสิ่งที่เราเรียกว่าลาม จะมาในรูปใดก็แล้วแต่ ภาษาบาลีใช้คำว่า โณฏฐัพพะ เพราะทาง

กายกระทบเย็นร้อน ธาตุไฟหนึ่งรูป อ่อนแข็ง ธาตุดินหนึ่งรูป ดิ่งไหว ธาตุลมหนึ่งรูป รวมเรียกสามรูปนี้ว่าไฟัญญัพพะ

ถ. ถ้าเพียงทราบว่า เพียงแค่เย็นร้อน อ่อนแข็ง ดิ่งไหว สิ่งสวย ๆ งาม ๆ ที่เราแสวงหา ก็ไม่ได้มีความหมายอะไรเลย

ส. มีค่ะ คุณสุกัญญาชอบขนมнім ๆ ไหมคะ

ถ. ชอบค่ะ

ส. สัมผัสด้วยอะไร

ถ. สัมผัสด้วยการลิ้มรส

ส. ลิ้มรสต้องเป็นหวาน เปรี้ยว เค็ม จืด แต่นี่เย็นร้อน อ่อนแข็ง

ม. เป็นสัมผัสด้วยกาย

ส. ฉะนั้น ต้องการหรือเปล่า

ถ. ก็เป็นความต้องการ

ส. เพราะฉะนั้น เงินนำมาซึ่งรูป เสียง กลิ่น รส ไฟัญญัพพะ ได้ลาภจากที่
สิ่งที่เงินนำมา

ถ. ก็แสวงหาในสิ่งที่ชอบ เกิดไฟัญญัพพะ เกิดการสัมผัส

ส. ถ้าไม่ได้ ทำอย่างไร

ถ. ถ้าไม่ได้สิ่งที่พอใจ ก็เป็นทุกข์

ส. ทุกข์มาจากไหน

ถ. จากการไม่ได้สิ่งที่พอใจ

ส. มาจากความติดข้อง เพราะฉะนั้น ผู้ที่ดับกิเลสถึงความเป็นพระอรหันต์
ไม่เดือดร้อนเลย ทางตา หู จมูก ลิ้น มีแต่ทุกข์ทางกายอย่างเดียว ซึ่งต้องเกิดเพราะ
กรรมที่ได้กระทำก่อนที่จะเป็นพระอรหันต์ให้ผล

ถ. แต่ว่าผลของกรรม กับกิเลส เหมือนกับจะเข้าใจ แต่ก็ไม่เข้าใจ

ส. ถ้าอย่างนั้น กิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรม กรรมเป็นเหตุให้เกิดผลของ
กรรม คือ วิบาก เพราะฉะนั้น สังสารวัฏ คือ กิเลส กรรม วิบาก

สังสารวัฏ คือ การเกิดดับสืบต่อทุกขณะ เดียวนี้ บางขณะเป็นกิเลส บางขณะเป็นกรรม บางขณะเป็นผลของกรรม

ถ. ขณะนี้ยังไม่เข้าใจ

สุ. เห็นเป็นอะไร ชอบเป็นอะไร

ถ. เห็นเป็นผลของกรรม ชอบเป็นกิเลส

สุ. เราสามารถทำทุจริตกรรม เพราะชอบได้ไหม เพราะอยากได้ได้ไหม

ถ. ถ้ามาก ๆ ก็อาจจะได้

สุ. เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีกิเลส ก็ไม่มีกรรม

ถ. การที่จะได้มาฟังพระธรรมคำสั่งสอนที่ถูกต้องนั้นก็ยากมาก และเมื่อได้ฟังแล้วจะเข้าใจก็ยากอีกเช่นกัน ซึ่งผมคิดว่า ชาวพุทธส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้าใจในคำสอนของพระพุทธองค์อย่างแท้จริง

ในคราวสนทนาธรรมที่ผ่านมา ท่านอาจารย์และคณะวิทยากรได้มีความปรารถนาดี จัดทำหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า “ จะบวชหรือจะบาป ” และมีโครงการ หรือจุดประสงค์ที่จะเผยแพร่หนังสือเล่มนี้ไปตามจุดต่าง ๆ ที่ผมขี้ใจหนี้ เพราะทราบว่า ในหมู่บ้าน ในกลุ่มชุมชนเล็ก ๆ การกระจายข่าวเป็นไปได้ยาก การเข้าถึงน้อย ความเข้าใจในธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ก็ไม่มีมากนัก เพราะว่าคำสอนของพระเถระซึ่งกระจายไปสู่ชนบทไม่ใช่คำสอนที่ถูกต้อง ขอเรียนถามท่านอาจารย์ว่า เราพอจะมีทางใดที่จะเมตตาช่วยเหลือชาวบ้านส่วนใหญ่ตามหัวเมือง หรือต่างจังหวัดที่ไม่ได้มีโอกาสได้เห็นหนังสือคำสอนเหล่านี้ เราจะช่วยกระจายสิ่งที่ถูกต้องเหล่านี้ได้อย่างไร

สุ. ถ้าคุณปริญาทำสิ่งที่ดี เด็ดร้อนไหมคะ

ถ. ไม่เด็ดร้อน

สุ. เพราะฉะนั้น ใครจะมีโอกาสได้อ่าน หรือไม่มีโอกาสได้อ่าน ก็แล้วแต่ใครจะเข้าใจ หรือไม่เข้าใจ เราไม่สามารถไปเปลี่ยนแปลงการสะสมของเขาได้ แต่ก็ได้ทำสิ่งที่ดีที่สุด

ถ. ผมว่าสิ่งที่ดีที่สุด ถ้าจำนวนของพระเถระที่มีอยู่ ท่านเข้าใจในคำสอนของพระพุทธองค์จริง ๆ ท่านก็สามารถช่วยกระจายความจริงของสิ่งที่มีจริงสู่ชาวพุทธได้มากยิ่งขึ้นเช่นกัน

สุ. คุณปริณญาสิมว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

ถ. คำนี้จะลืมไม่ได้เลย

สุ. ความมั่นคงของพระเถระทั้งหลาย เป็นความมั่นคงของท่าน ท่านจะสามารถไปทำให้คนอื่นมั่นคงได้ไหม ไม่ได้ แต่ท่านก็ทำสิ่งที่ประโยชน์ที่สุด ฉะนั้นความมั่นคงของแต่ละคน คือ เมื่อได้เข้าใจธรรมแล้ว มั่นคงที่จะให้คนอื่นมีโอกาสได้ฟังธรรม ได้มีการสนทนาธรรม เพื่อที่จะได้เข้าใจถูกต้องว่า ที่ถูกต้องคืออะไร ที่ไม่ถูกต้องคืออะไร ฉะนั้น มีความมั่นคงเพิ่มขึ้นอีกว่า จะมั่นคงในความถูกต้องไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นทั้งสิ้น ประโยชน์อยู่ที่ความถูกต้อง ไม่ใช่ประโยชน์อยู่ที่ความไม่ถูกต้อง ฉะนั้น จึงมีความมั่นคงในคุณความดีและการเข้าใจธรรม และเป็นผู้ที่เป็นเถรวาทะ คือ มั่นคงในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะไม่เปลี่ยนไปด้วย โดยไม่หวั่นไหวในเหตุการณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าทุกอย่างทำไปด้วยความเป็นมิตร ด้วยความจริงใจ และเพื่อประโยชน์ และไม่เดือดร้อนกังวลว่า ใครจะอ่านหรือไม่อ่าน ก็เป็นอนัตตาทั้งหมด แต่ว่าทำความดีด้วยความมั่นคง

ถ. กราบอนุโมทนา

สุ. เพราะฉะนั้น รู้ตัวเองว่าตัวเองมั่นคงแค่ไหน มั่นคงที่จะกล่าวพระพุทธพจน์ หรือว่าไม่กล้า เกรงใจบุคคล

ถ. จากที่ท่านอาจารย์อธิบายว่า เถรวาทเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มั่นคงหรือยัง

สุ. ก่อนอื่น คำของพระพุทธเจ้าเป็นเถรวาทหรือเปล่า เป็นพระพุทธพจน์ ไม่ใช่ของพระเถระ แต่พระเถระทั้งหลายฟังคำของพระองค์ และมีความเข้าใจ กล่าวคำนั้นไม่คลาดเคลื่อน ตรงตามคำนั้นไม่เปลี่ยนแปลง เป็นเถรวาทะ

เถรวาท สำหรับความไม่เปลี่ยนแปลงที่จะบิดเบือนคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ว่าไม่ใช่เพียงแค่ชื่อ ถ้าเป็นเพียงชื่อ ก็ไม่ใช่เถรวาทจริง ๆ เถรวาทจริง ๆ ต้องมั่นคงในคำสอน

ถ. อย่างพวกเรามีความต่างระดับกัน มั่นคงที่ได้ยินแต่ละคำ แต่ยังไม่ได้เห็นในความเป็นธาตุ

ส. แต่ไม่บิดเบือนคำสอน

ถ. อย่างผู้ที่ศึกษาธรรมมาแค่ ๑ เดือน ๒ เดือน ๑ ปี ๒ ปี ก็มีความเข้าใจตามท่านอาจารย์

ส. อย่าใช้คำว่าตามท่านอาจารย์

ถ. ศึกษาโดยมาฟังคำสอนของท่านอาจารย์ จะเรียกพวกนั้นว่าอย่างไร

ส. คำที่ได้ฟังจากพระธรรม ทำให้ต้องเรียก ความมั่นคงอยู่ที่ไหน อยู่ที่ตัวเอง เป็นเถรวาท คือ มั่นคงในคำสอนที่ไม่บิดเบือน เช่น สำนักปฏิบัติไม่มีในครั้งพุทธกาล เพราะฉะนั้น เถรวาทอยู่ตรงไหน ต้องกล้า มั่นคงทั้งชีวิต ประโยชน์อยู่ที่ความเข้าใจธรรม เมื่อเห็นคุณประโยชน์อย่างนี้แล้ว มีหรือที่จะไม่ให้คนอื่นเขามีโอกาสได้ประโยชน์ด้วย เพราะฉะนั้น มีความมั่นคงระดับไหน ระดับที่จะทำทุกอย่างเพื่อดำรงคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เพื่อไม่ให้คนเข้าใจผิดซึ่งเป็นการทำลายคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ. ความมั่นคงตรงนั้น ถ้าให้คิด ก็เป็นปัญญาซึ่งต่างระดับกัน

ส. คำของพระพุทธเจ้าเป็นปัญญาทั้งหมด

ถ. อย่างพวกเรา เข้าใจบ้าง ไม่เข้าใจบ้าง แต่นำไปพูด พูดในคำจริงเรียกว่ามีความมั่นคง

ส. ถูกต้องค่ะ ก็เป็นเถรวาทที่มั่นคง